

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת פנחם

ירושלים עיה"ק תובכ"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתנו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת פינחס

מפתח העניינים

במעשהו של פינחס התכפר חטאם של בני ישראל במידה כנגד מידה / כוחו של מעשה אחד לכבוד ה' / חוטא אחד יאבד טובה הרבה / עלינו לכאוב ולהצטער על חילול כבוד שמים / האדם נבחן באכפתיות שלו מכבוד שמים / איך אדם יכול לראות שמוצרים את אביו והוא שותק?! / צערם של גדולי ישראל על מצב האומה ועל חילול כבוד שמים / הצער על חילול כבוד שמים בגלות יקרב את הגאולה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין שאי אפשר שכל בית ישראל יהי כלים מן העולם ח"ו..... יח
ב. בענין תחת אשר קנא לאלהיו..... כ
ג. בענין זמרי בן סלוא נשיא השמועוני..... כ
ד. בענין מתי בני קרח עשו תשובה..... כג
ה. בענין מעלת קדושת הפה..... כה
ו. בענין קרבן התמיד..... כט
ז. בענין קרבן תמיד דבין הערביים שלא יהיה לעתיד לבוא..... ל
ח. בענין שמון כתיב בקרבן התמיד..... לב
ט. בענין כפרה האמורה בקרבנות המוספים..... לג

מפתח מערכות

- לה דבר שאינו מתכוין - רבא אם סובר דבר שאינו מתכוין מותר..... לה
לז דוד המלך..... לז
לט דוד המלך..... לט
מ דוד המלך - אין לו דמיון במקרא..... מ
מא דיבור..... מא
מב דיין בעל מום..... מב

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין חתימה בברכת אירוסין..... מז
ב. בענין פנים חדשות..... מו

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

במעשהו של פינחס התכפר חטאם של בני ישראל במידה כנגד מידה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בעניני הפרשה, פרשת פינחס.

וידבר ה' אל משה לאמר. פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי.

פינחס במעשה הקנאה שלו כשביער עושי רשעה בישראל - אומר כאן הפסוק - הציל את כל בית ישראל מכליה, וככתוב 'ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי'. אלו לא היה פינחס נחליץ לקנא קנאת ה' צבאות, לא היתה חמת ה' שבה, והיו כל שונאי ישראל [לשון סגי נהור] כלים מן העולם רח"ל.

רבינו עובדיה ספורנו זצ"ל, מרבותינו הקדמונים חכמי איטליה לפני כחמש מאות שנה, מפרש שלכן המקרא מדגיש בקנאו את קנאתי בתוכם, לרמז מה הסיבה שפינחס השיב את חמת ה'. מהו 'בתוכם'? **שעשה הנקמה לעיני כולם**, בפרהסיא, קבל עם ועדה. מדוע?! כדי שבראותם את זה ולא ימחו, היינו שלא יעמדו כנגדו, יופר להם על אשר לא מיהו בפושעים, ובוזו 'השיב את חמתי מעליהם'.

ביאור דבריו, שחמת ה' הנוראה שהיתה אז היתה לא רק על עצם העוון הגדול, אלא גם על כך שלא היה שום אחד העומד ומוחה על התועבה. עומד נשיא בישראל ועושה מעשה כזה נורא, וכולם שותקים. היתכן שאין מי שימחה על כבוד שמים?! היתכן שאין מישהו שלבו רותח בקרבו על כבוד שמים המחולל?! זה עצמו עורר קטרוג כעס וחימה גדולה על בני ישראל. עד שבא פינחס ונכנס בעבי הקורה, ומעשהו כיפר על זה. וכיצד כיפר?! במדה כנגד מדה על החטא. פינחס 'קינא את קנאתי בתוכם', הוא לא עשה מה שעשה בהצנע ובסתר, אלא בצורה גלויה וידועה לעיני כל ישראל, וכולם הלא רואים מה שעושה פינחס שבא והורג נשיא בישראל ולא מתנגדים לו ולא מוחים בידו אלא שותקים עמו ושתיקה כהודאה, ולכן זה מכפר על מה שקודם לכן ראו את תועבת הפושעים ולא מחו בידם. בזה השיב פינחס את חמת ה' מהשחית.

וכך ממשיך הפסוק ואומר 'והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם תחת אשר קינא לאלהיו ויכפר על בני ישראל'. גם כאן חוזר רבינו הספורנו ומפרש שהוא במדה כנגד מדה, 'תחת אשר קינא לאלהיו', מאחר שהוא רב את ריבי אציל אותו מריב כל התנגדות ויהיה לו השלום. כי כמו שאמרנו הכל כאן בחשבון של מדה כנגד מדה. הוא פעל ועשה ריב לכבוד ה' יתברך ואף הכנים את עצמו לסכנה שמא כל שבט שמעון יעמדו עליו ויהרגו אותו, ולכן במדה כנגד מדה הקב"ה יציל אותו מריב כל התנגדות ויהיה לו שלום.

וכיון שיהיה לפינחס את השלום, ממילא יהיה לו זה ברית כהונת עולם. מהו שלום?! אומר הספורנו, הוא שלום ממלאך המוות כענין 'עושה שלום במרומיו' (איוב כה, ב), כי ההפסד,

המוות, הנזק והחיסרון וכל המרעין בישין לא יקרה לאדם אלא בסיבת ההתנגדות, אבל בפינחס התקיים שהאריך ימים הרבה מאד, ורבותינו דרשו 'אליהו זה פינחס' והרי הוא עדיין חי וקיים. והחיות הנצחית הזו הגיעה לו מכיון שזכה לשלום. וכל זה למד? בעשותו זאת לעיני כולם כדי שיכופר להם על שלא מיהו בפושעים ולכן ראוי הוא לכהונת עולם אשר בה יכפר בעדם.

כאן ראינו כמה נחוץ הענין הזה שיהיה בוער לאדם כבוד שמים. אי אפשר שאדם יתרץ את עצמו בתירוצים ויאמר 'מה אתה רוצה ממני, מי אני ומה אני, עפר רימה ותולעה', 'אני יחיד והם רבים, ואין הלכה כיחיד נגד רבים'... ועוד כהנה וכהנה תירוצים שונים ומשונים שהיצר מביא לאדם למנוע אותו מלקנא את קנאת ה' צבאות. פינחס עשה כאלו חשבונות?! פינחס לא עשה שום חשבון ואפילו הכניס את עצמו לסכנה, בשביל קנאת ה', בשביל כבוד ה"ת.

אם לא היה פינחס עומד ומקנא את קנאת ה', מה היה קורה?! הפסוק מעיד ואומר 'ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי'. כי איך יתכן שרואים כולם מעשה נורא כזה וכולם עומדים ושותקים ואף אחד לא מוחה?! וכי לא אכפת לאף אחד מכבוד שמים?! היתה זו תביעה נוראה וקיסרוג גדול על כלל ישראל, ורק כששתקו בזמן שבא פינחס וקינא את קנאת ה' כופר להם, כמו שמפרש הספורנו. ופינחס עצמו שנכנס בעבי הקורה וקינא קנאת ה', זכה למד שזכה, כמו שראינו.

כוחו של מעשה אחד לכבוד ה'

חכמי המוסר למדו עוד מוסר השכל מהענין של פינחס. בוא וראה, אמרו בעלי המוסר, כמה גדול הוא מעשה אחד של אדם. אחת הסיבות המרכזיות שמביאות בדרך כלל את האדם להשתמט מקיום תורה ומצוות, היא מה שזוה נראה לו כדבר קטן. הוא אומר 'הרי זה רק דבר אחד קטן וחד פעמי, מה זה כל כך משנה אם כן אעשה אותו או לא אעשה?!' - אבל כאן אנחנו רואים דבר נורא. מה היה קורה אם לא היה את המעשה האחד הזה של פינחס?! מבהיל לחשוב.

והנה כשנעשה המעשה האחד הזה, הבט וראה איזו זכיה היא הוא הביא וגרם. האם יש עוד בשר ודם שזכה למתנה כזו שנאמר בו "הנני נותן לו את בריתי שלום"? ומפרש רש"י, שתהיה לו לברית שלום כמו אדם שמחזיק טובה וחינות למי שעושה עמו טובה. כך היא ההנהגה האנושית, שאם מישוהו עשה עמי טובה אני אחזיק לו טובה על זה. מדוע?! כי כך היא מדת היושר וההגינות שאדם יחזיק טובה למי שגמל עמו טובה ויחזיר לו טובה תחת טובה. כך גם כלפי שמיא, חי העולמים בא ואומר, אני מחזיק טובה לפינחס בן אלעזר, כיון שעשה עמי טוב, ופירש כאן הקב"ה שלומותיו של פינחס.

ועוד מוסיף בורא עולם - מפרש רש"י - והיתה לו בריתי זאת, ברית כהונת עולם, פירוש, שאף על פי שלכאורה יש תימה, למה צריכים לכתוב ברית כהונת עולם עם פינחס?! הרי הוא כבר כהן שהרי בנו של אלעזר ונכדו של אהרן הוא, ומה הוא צריך את הברית כהונה הזו?! אומר רש"י, אף על פי שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה כהונה אלא לאהרן ובניו שנמשחו עמו ולתולדות שיולידו אחר המשחם, אהרן זכה בכתר כהונה לו ולזרעו אחריו עד עולם וכל מי שיוולד אחרי שכבר נמשחו אהרן ובניו יש לו תורת כהן, ומי שאינו מזרעו של אהרן אינו יכול להיות כהן, ומי שנחלק על הכהונה נענש כמו שראינו אצל קרח וכמו שראינו אצל המלך עוזיה (דברי הימים ב' כ"ו י"ט), אבל בנים שהיו מקודם המשחם של אהרן ובניו ולא נמשחו אינם בכלל הכהונה, ופינחס הלא נולד קודם לכן ולא נמשח, כיון שמשחו רק את הבנים של אהרן ולא את הנכדים, ואם כן נמצא שלא בא לכלל הכהונה עד כאן, ועם כל זה כיון שהרג את זמרי נתכהן. ואמרו רבותינו במדרש (במדבר רבה כא, ד) 'שופך דמן של רשעים כמקריב קרבן', וזה פעל אצל פינחס שיהיה כהן עולם, וגם חי לעולם כמו שאמרו רבותינו (בבא מציעא קיד:) פינחס הוא אליהו.

וכך כתב הרדב"ז בביאורו על הרמב"ם (הלכות סנהדרין פ"ד, יא), שהרי אחד מ"ג עיקרי אמונה הוא שאנחנו מצפים בכל יום ויום למלך המשיח שיבוא. ולכאורה, הלא בעינינו סמוכים, וכמו שבתורה כתוב שמשה רבינו סמך את יהושע להיות מנהיגן של ישראל, וכיצד סומכין?! אומרת הגמרא במסכת סנהדרין (יד.) שהסומך קורא לנסמך בשם ואומר לו אתה תהיה דיין ותדון דינים ותקנוס קנסות, ומשעה שנסמך נקרא 'רב סמוך' ויש בכוחו לסמוך אחרים, וכך כל אחד שנסמך יכול לסמוך הלאה אחרים. תמיד היו סמוכין בקרב ישראל, עד שבעונות הרבים בטלה הסמיכה מישראל, וכיום אין לנו בתי דינים סמוכין, ולכן היום לא דנים דיני קנסות כמו שמובא בשלחן ערוך חושן משפט (סימן א'), ועוד.

ואם כן, שאל הרדב"ז, מי יסמוך את מלך המשיח?! אם מחר יבוא מלך המשיח, הלא הוא צריך סמיכה בשביל להיות מלך ומנהיג, ומי יסמוך אותו?! הלא אין לנו בזמנינו סמוכין שיוכלו לסמוך אותו! ומתיר הרדב"ז, שאכן יש מישהו אחד ויחיד שיוכל לסמוך אותו. מי הוא?! - אליהו הנביא. 'פינחס הוא אליהו' והוא נסמך כמו שכתב הרמב"ם (בהקדמתו לחיבור משנה תורה), והוא, שחי לעולם ויבוא בזמן הגאולה, יוכל לסמוך את מלך המשיח.

היכן שמענו דבר הזה על עוד אדם, שזכה לדברים נשגבים כאלו?! וכל זה למה?! - תחת אשר קינא לאלהיו. היה אכפת לו כבוד שמים המחולל, והוא קם ועשה מה שעשה. ואמנם היה זה מעשה אחד ויחיד, אבל נביט ונראה איזו זכיה עצומה זכה פינחס לעצמו במעשה זה, ואיזו הצלה הוא הביא בזה לכל כלל ישראל.

הנה לנו מה פעלה פעולה אחת של קדושה וקנאה לכבוד ה'. הן לכל בית ישראל באופן

כללי כמו שאומר כאן הפסוק "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי" ועל ידי שעמד פינחס בפרץ הציל את כל כלל ישראל, והן באופן פרטי, מה שזכה לו פינחס לעצמו, אשר לא מצאנו בשום מקום כדבר הזה שהקב"ה "מחזיק לו טובה וחינות", ומחמת זה הקב"ה מעניק לו ולזרעו עד עולם ברית כהונת עולם, ואינו מת אלא יחיה לעולם.

זו היא פעולה אחת, שיצאה ממנה כל כך הרבה ברכה, חיים ושלוש. לעולם אין אדם יודע כמה שכר וכמה ברכה יכולה לבוא לו ממעשה אחד ופעולה אחת, ולכן אסור לזלזל ולהמעיט בערך אף פעולה. וכי אנחנו יכולים לדעת כמה תועלת וכמה ברכה יכולים לבוא מעניית 'אמן' יהא שמייה רבא' פעם אחת, וכמה גזירות רעות זה יכול לבטל מכלל ישראל?! אסור לנו לומר "פעם אחת הפסדתי אמן יהא שמייה רבא, אז מה יש?! יהיו עוד הרבה קדישים", כיון שאין לנו את ההבנה הנכונה כמה ערך יש לפעם אחת ולפעולה אחת.

אחד אומר, "היום אני לא אבוא לשיעור". אתה שואל אותו, למה? והוא אומר, "ככה, בלי סיבה. אין לי תירוץ, וזה גם כן סוג של תירוץ"... והוא מצטדק ואומר לך "כל יום אני בא, אז מה יש אם היום לא אבוא?! רק פעם אחת לא אגיע". אבל אנחנו לא יכולים לדעת מה החורבן ומה ההפסד מזה שהוא לא מגיע. ולהיפך, אם הוא יתגבר ויתאמץ ויבוא לשיעור, מי יכול לדעת ולשער כמה ברכה וכמה שכר נצחי הוא יביא לו ולכל בית ישראל.

ובפרט אם היה רגע אחד שלא היה תורה בקרב ישראל והוא על ידי שישב בשיעור ועסק בתורה קיים את העולם כולו, וכמו שכתב רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל בנפש החיים (שער רביעי פרק כ"ה) וזה לשון קודשו: "אם היה ח"ו פנוי העולם לגמרי אפילו רגע אחד מעסק עם סגולה בתורה הקדושה תיכף כרגע היו כל העולמות נחרבים לגמרי ח"ו, הרי הוא נעשה ברגע הזה פינחס של הדור, וכל מה שיעשו הדורות הבאים מכאן ולהבא נוקף לזכותו, ואי אפשר לתאר את מעלתו ושכרו הממתין לו בשני עולמות. לכן אסור לאדם לזלזל בשום מצוה ולומר "אפסיד אותה רק פעם אחת", ועלינו לעקור ולשרש את המחשבות הללו. מה גם אנחנו יודעים שאין דבר כזה "פעם אחת", ואם אדם מוותר על משהו "פעם אחת", סוף שהוא יוותר על זה עוד הרבה פעמים.

חוטא אחד יאבד טובה הרבה

ולהיפך, נביט ונראה כמה קלקול וכמה נזק יכולים להגרם מפעולה אחת.

כתיב בקהלת (ט, יח) 'וחוטא אחד יאבד טובה הרבה', ודרשו רבותינו (קהלת רבה י, א) "בחטא יחידי יאבד טובה הרבה". על מי נדרש פסוק זה?! על אדם הראשון. ומה עשה אדם הראשון?! - חטא כשאכל בעץ הדעת, ו'חטא' היינו חטא בשגגה, ויתכן שהיה החטא הזה אף בגדר של 'קרוב לאונס', ואף על פי כן מאז חטאו של אדם הראשון ועד היום הזה, ה'

אלפים תשס"ח שנים, קרוב לששת אלפים שנה, פירותיו ופירי פירותיו של חטאו של אדם הראשון, שלא היה מזיד, לא היה מורד ולא היה להכעיס אלא שוגג, עדיין מתגלגלים בעולם ועדיין לא בטלה מיתה מהעולם.

ואמרו רבותינו במדרש קהלת (פ"א, ה), 'דור הולך ודור בא'. כמה הוא דור?! לפחות ששים רבוא נפשות, ובכל יום ויום 'דור הולך', מתים ששים רבוא. למה ועל מה?! - משום חוטא אחד, חטא אחד, שיאבד טובה הרבה. אם לא היה המקרה שגגה הזה, קרוב לאונס, של אדם הראשון, היינו מגיעים לעולם התיקון. כל ששת אלפי השנים האלו של הצער והסבל וכל חילול כבוד ה' היה נחסך מאתנו. אבל החטא הזה חטא אחד של אדם הראשון עומד בעוכרנו.

ולכן התירוצים האלו שאנחנו רגילים לומר ולפייס בהם את עצמנו 'זה רק פעם אחת, מה כבר יש?!' הם תירוצי הבל. מי יודע מה יכול להתגלגל ואיזה נזק יכול להגרם מהפעם היחידה הזו?!

שמעתי מדודי ראש ישיבת פורת יוסף הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל שהמשיל את זה במשל נמרץ, כמנהגו הטוב. יש, אמר רבי יהודה צדקה, אדם שהוא נהג זהיר*. פעם אחת ל"ע עשה תאונה, והרג חמישה אנשים. באו וצעקו עליו והאשימו אותו, והוא אומר, 'מה אתם רוצים ממני?! הרי בסך הכל זו רק פעם אחת שעשיתי תאונה'... וכי דבריו דברי טעם?! הלא על הפעם הזו אנחנו דנים ועל הפעם הזו אנחנו כועסים, ומה תירוצי יש בזה שעשית את זה פעם אחת?! הלא הרגת כאן חמישה אנשים!

א. ובאמת חובה גמורה עלינו להשתדל בכל כללי הזהירות. יש אחד שאומר 'אז מה אם יש כאן תמרוז 'אין כניסה?!' הרבה פעמים נכנסתי כאן ולא קרה לי כלום, אז מה יש אם אכנס גם עכשיו?! לא יקרה לי דבר'. אחד שאומר כך, הוא ספק רוצח.

צריכים להשגיח ולהשמר בתכלית הזהירות, בלי שום תירוצים. גם בשלוש וחצי בבוקר אל תאמר "עכשיו אני המלך בכביש", אלא תשגיח ותזהר כפי הכללים.

לדאבונו הרב תאונות הדרכים נעשו מגיפה של ממש. כמו שיש מגפת דבר או מגיפת חולירע, ה' יצילנו מכל דבר רע, כך בזמננו יש גם מגיפה של תאונות דרכים, ובכל יום אנחנו שומעים אסונות שנהרגים בהם אנשים נשים וטף. מרוב תדירות האסונות אנחנו כבר התרגלנו לשמוע על התאונות הללו: "הקטל בדרכים, כך וכך הרוגים וכך וכך פצועים", ואיבדנו את התחושה ואת הכאב על כל אסון כזה, ובאמת גם כשיש "רק" פצועים, ואפילו פצועים קל, אנחנו יכולים לתאר לעצמנו מה המשמעות?! פתאום האדם הזה שנפגע נעשה שבר כלי וכל המשפחה מסביבו צריכה לדאוג לו ולסעוד אותו. באמת היינו צריכים להטח ראשנו בכותל ולבכות ולהתחנן לפני בורא עולם על הדבר הנורא הזה, אבל לדאבון הלב 'כיון דדש דש' רח"ל.

בך הוא גם מי שעושה חטא אחד, אמר רבי יהודה צדקה. הנה לנו אדם הראשון שחטא חטא אחד שהיה קרוב לאונס, ואנחנו אוכלים עד היום את פירות החטא הזה. ולכן אסור לו לאדם לזלזל ולומר כאילו זה דבר של מה בכך "זה רק פעם אחת, מה יש מה קרה".

זה לעומת זה עשה אלהים. הנה לנו מצד אחד פינחס שבמעשה אחד שעשה הציל את כל ישראל, ועד היום הזה אנחנו נהנים מפירות מעשהו של פינחס שבלעדיו היתה לנו כליה ח"ו, אבל מצד שני אנחנו רואים כמה עלול להיות חמור מעשה אחד, חטאו של אדם הראשון.

עלינו לכאוב ולחצטער על חילול כבוד שמים

כמו שפתחנו, התביעה על כלל ישראל היתה איך לא אכפת להם מכבוד שמים, וההצלה היתה על ידי פינחס שבמעשה אחד שקינא לכבוד ה' במסירות נפש, הציל את כל כלל ישראל.

ובענין הזה של קנאת ה', צריך להעיר הערה הנוגעת לזמנינו. בספר תולדותיו של רבינו החפץ חיים זצ"ל, מובא עליו מעשה הקורע את הלב. פעם אחת היתה אסיפת רבנים גדולה להעמיד הדת על תילה, והשתתפו בה גדולי תורה שדנו איך לרומם את קרן התורה וכיצד לגדל את קרנם של תלמידי החכמים, וביניהם השתתף החפץ חיים. באסיפה, עמד החפץ חיים ואמר, יש לי שאלה הנוקבת את הלב, ולא מצאתי לה עדיין תשובה.

נצא מתוך הנחה, אמר החפץ חיים, שמשום איזו סיבה שתהיה, אפילו סיבת אונס כלשהי, אין לנו יכולת לקנא את קנאת ה' צבאות, כפי שעשה פינחס. אבל עדיין, מאי טעמא ומדוע אנחנו **מכבדים** את הרשעים?! על זה מה נשיב?! אם יש למישהו בתוככי לבו איזה כבוד למרשיעי ברית שכל ענינם לחבל בכרם ה' צבאות ולעקור את כל בית ישראל מכל זיק שבקדושה ולהפכם להיות כאחת האומות, מה הוא יענה על זה?! האם על זה גם היית אנוס?! **אם** יבואו לאחד ויאמרו לו, 'פלוגי, רשע מפורסם זה, עובר כאן', והוא הולך לראות אותו ואת כבודו, מה הוא ישיב על זה?! איך לא בערה בך קנאת ה'?! והלא אנחנו רואים יום יום את התוצאות של אותם רשעים, כיצד הם פוגעים הורסים ומחבלים בכל דבר שבקדושה. ואם אנחנו לא מקנאים לכבוד ה' שגם זו קושיא עלינו, זעק החפץ חיים, עוד נלך וניתן להם כבוד?!

האדם נבחן באכפתיות שלו מכבוד שמים

באכפתיות מכבוד שמים, המבחן של האדם. הרבה פעמים נראה לאדם שהוא בסדר, ובאמת זו התחושה הטבעית של כולנו שאנחנו ישרים והגונים. אחד אומר לך,

'וכי אני עומד בדרכים ורוצח?! אני הולך ושודד בנקים?! - לא. ואם כן, אני בסדר גמור'. זה נכון שהוא לא שודד בנקים, אבל זה לא מספיק... ויש סימנים אמיתיים שבהם אדם נבחן, ועל ידם אפשר לדעת היכן אוהו האדם בעבודת ה'.

אדם צריך להיות תמיד עם יד על הדופק הרוחני, ועליו למשש ולבדוק היכן הוא נמצא בעבודת ה', ומה עליו לשפר ולתקן. ובפרט עכשיו, י"א תמוז, שאנחנו מתקרבים לסיומה של השנה ובעוד שלשה חודשים אנחנו כבר אחרי יום הכיפורים, בוודאי צריכים אנחנו להתכונן כראוי. אל לו לאדם לפתות את עצמו ולומר "אני בסדר", ועליו תמיד לבדוק ולחפש בחיפוש אחר חיפוש, מה עליו לתקן.

וכיצד יבדוק?! כמה סימנים יש, ואחד הסימנים המובהקים הוא הבדיקה של האדם כמה אכפת לו מבורא עולם. רבינו הרמח"ל זצ"ל בספרו מסילת ישרים (פרק י"ט) מדבר על הנושא של קנאת ה' צבאות שיהיה אכפת לו לאדם מכבוד שמים, ואלו הם דבריו הטהורים: יהיה האדם מקנא לשם קדשו שונא את משנאיו ומשתדל להכניעם במה שיכול כדי שתהיה עבודתו יתברך נעשית וכבודו מתרבה, הוא מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קלט, כא) 'הלֹא משנאִיךָ ה' אֲשֶׁנָּא וּבִתְקוּמִיךָ אֶתְקוּטִי תְּכַלִּית שִׁנְאָה שִׁנְאָתִים'. אותם אלו ששונאים את חי העולמים ועומדים ונלחמים בעיקרי הדת, אומר דוד המלך, אותם אני שונא. 'ובתקומיך אתקוטט', אלו הם הקמים על ה' יתברך ועל משיחו, אלו שרוצים לקעקע את מעלת ישראל ולהפוך אותם להיות ככל העמים רח"ל, ויתכלית שונאה שנאתים'.

ואליהו הנביא אמר (מלכים א', יט, י), קנא קנאתי לה' צבאות, לא לשם איזה אינטרס ומשום איזה חשבון, כי אם לה' צבאות, כיון שהיה אכפת לו מכבוד שמים. וכבר ראינו למה זכה בעבור קנאתו לאלהיו, וכמו שאומר הפסוק אצלנו 'תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל'. וזה פשוט כי מי שאוהב את חבירו אי אפשר לו לסבול שיראה מכים את חבירו או מחרפים אותו וישתוק. לו יצויר, אומר הרמח"ל, שיש לך ידיד נפש שאתה אוהב אותו מאד מאד, או איזה קרוב משפחה כגון האבא או הבן שלך, ואתה רואה איך שיוורדים לחיו ומחרפים אותו ואף מכים אותו, מה תעשה?! תגיד 'מה אפשר לעשות' ותאמר לאבא שלך, 'אבא, לא נורא יסורים מכפרים'.. בוודאי שלא. כי זה פשוט, אומר הרמח"ל, שמי שאוהב את חבירו אי אפשר לו לסבול שיראה מכים את חבירו ומחרפים אותו, ובוודאי שיצא לעזרתו ויאמר "מה זה הדבר הזה שמכים את אהובי, את אבא שלי או את חבר שלי"?! הדם רותח בקרבו של האדם ואין ספק שלא יעמוד מנגד וישתוק.

כך גם מי שאוהב שמו יתברך, אומר הרמח"ל, אינו יכול לסבול ולראות שיחללו אותו ח"ו ויעברו על מצוותיו, מפני שכבוד שמים בוער בו בעצמות. וזו היא בחינה נפלאה לאדם. אם אדם פוטר את עצמו ואומר "מה אתה רוצה ממני?! זה עקבתא דמשיחא. ומה אני יכול

לעשות?! מן השמים ירחמו, ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים, ועכשיו תביאו לי ארוחת צהרים", זה סימן שאינו אוהב בעבודת ה' כפי שצריך. וכי אם משהו היה מחרף ומגדף אותך, גם אז היית שותק והיית אומר "עקבתא דמשיחא, אין מה לעשות"?! בוודאי שלא. היית אומר "בוא ואראה לך מה זה עקבתא דמשיחא" ... ואיך זה שרק כשזה נוגע לכבוד שמים נרים ידים ונאמר "אין לנו מה לעשות"?!

וגם אם באמת ידינו כבולות ואין לו לאדם את היכולת לעשות דבר, אמר החפץ חיים, מכל מקום צריך שהלב שלו ירתח לכבוד שמים. אנחנו אמורים להסתובב בבתים שלנו מוכים צער, איך זה שכך שמו של הקב"ה מתחלל?! ואסור לנו להיות אדישים.

וכך אומר שלמה המלך בחכמתו, 'עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם' (משלי כה, ד). אותם שמחללים רשע ברשעתו ולא יוכיחוהו על פניו מומו, הנה הם עוזבי התורה ומניחים אותה שתתחלל ח", 'ושומרי תורה', אך שומריה המתחזקים להחזיקה 'יתגרו בם', בוודאי שיתגרו בם ולא יוכלו להתאפק ולהחריש. כואב להם שמחללים את שמו של ה' יתברך ובזים את כבודו, והם לא יכולים לשתוק.

זהו המבחן של האדם. וכך היה אומר הגאון בעל ה'ברכת שמואל' על עצמו, שאם הוא רוצה לבחון את עצמו כמה הוא אוהב את ה', הוא הולך ובודק כמה הוא שונא את הרע, וכמו שאמר הכתוב (תהלים צז, י) 'אוהבי ה' שנאו רע'. מי שבאמת שונא את הרע והרע מפריע לו, אות וסימן הוא שהוא מאוהבי ה'. אבל אם זה לא מפריע לו והוא מתרץ את עצמו בתירוצים הרגילים וממשיך הלאה, פירושו של דבר שחסר לו ב'אוהבי ה'", חלילה.

גם פינחס יכל לתרץ תירוצים. הוא יכל לומר, 'למה דווקא אני?! וכי חסר אנשים אחרים שיקנאו את קנאת ה'?! הרי יש כאלו שהם גבורים ממני, ואם אכנס לשם יהרגו אותי וזה פיקוח נפש', ובאמת בתרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר כה, ח) אמרו רבותינו, 'תריסר ניסין אתעבידו לפינחס בזמן דעל בתר גברא בר ישראל וכו', והתרגום הולך ומונה שם את כל הניסים שהתרחשו לפינחס. והאם כשפינחס הלך לקנא את קנאת ה' העלה על דעתו שיתרחשו לו אלו הניסים?! בכלל לא. הוא לא שאל שאלות ולא תירץ תירוצים. הוא ראה נשיא בישראל שעושה מעשה נורא שכזה ומחלל את שם ה', ובלי שום חשבונות נכנס בעבי הקורה לצעוק ולמחות על דעת לההרג, וקידש את שם ה'.

ומה היה בסוף?! נהרג?! לא די שלא נהרג ונעשו לו שתיים עשרה ניסים, אלא שזכה לחיי עד. כשאדם לא יושב שאנן ואומר "מן השמים ירחמו" אלא כואב לו חילול שם שמים, וכמו שאומר המסילת ישרים שכואב לו כאילו חירפו והכו את חבריו ואת קרובו, והוא הולך לקדש את שם ה', יסייעו בידו מן השמים.

איך אדם יכול לראות שמצעדים את אביו והוא שותק?!

ממשיך המסילת ישרים ואומר, אמרו רבותינו במדרש (איכה רבה א, ו), היו שריה כאילים, המקונן באיכה אומר שהשרים והנכבדים לבית ישראל היו כמו אילים. מה הדמיון של השרים לאילים ומהו המשל והמליצה בפסוק הזה? אלא, מה איילים הללו בשעת שרב הופכים פניהם אלו תחת אלו, כשיש חום גדול מנהג האילים שכל אחד מכניס את פניו אצל חברו כדי להתגונן מפני השמש, כך היו ישראל רואים דבר עבירה והופכים את פניהם ממנו, ואומרים "לא ראיתי", "לא יודע", וכיוצא. אמר להם הקב"ה, תבוא השעה ואף אני אעשה לכם כן. אתם הפכתם את פניכם ואמרתם "לא ידענו ולא שמענו", גם אני אעשה כן, ויבוא יום שתצעקו ולא אענה ה' ישמור.

כל אחד צריך לשאול את עצמו, מה הוא יענה כשישאל על השאלה הנוקבת הזו, 'למה על כבודך שלך היה אכפת לך ועל כבודך שלך מחית, ומכבוד שמים לא היה אכפת לך?!' וגם אם נאמר במעשה בפועל אנחנו אנוסים ולא יכולים לעשות כלום, מכל מקום על הלב לרתוח ועלינו לבכות ולהתפלל על כבוד שמים, 'עשה למענך אם לא למעננו', 'עשה למען שמך המחולל' כאן בארץ ובגולה.

בספר תפארת בנים מובא סיפור על הגאון הגדול בעל המחנה חיים זצ"ל. הוא היה מגדולי תלמידיו של החתם סופר, ושימש ברבנות בחוץ לארץ בכמה מקומות, מונקאטש, בודאפסט, ועוד, לפני למעלה ממאה שנה. בעיר שבה הוא כיהן כרב, התגורר יהודי עורך דין שפרק עול, אבל לא די בכך שפרק עול והפסיק לשמור תורה ומצוות, אלא אף היה מקנטר ועובר על התורה בפרהסיא כדי להכעיס. מה עשה?! ביום שבת קדש בזמן שכל המתפללים ביחד עם הרב היו יוצאים מבית הכנסת לרחובת של עיר אחרי התפילה, היה הוא יוצא מולם ומעשן סיגריה לעיני כולם.

נודע הדבר לרב, והוא גמר אומר שלא לשתוק. אם היה מעשן רע הבליעל בביתו, זה דבר אחד. יעשן בביתו עד שיתעשן ויקבל את עונשו בגיהנום, אין לנו יכולת לכופ אותם. אבל לעשן ברחובת של עיר בזמן שכולם יוצאים מבית הכנסת?! - היה לא תהיה. בשבת הבאה, בזמן שכולם יצאו מבית הכנסת יחד עם הרב, והרשע הזה עומד שם ומעשן סיגריה ומפריח טבעות עשן, נגש אליו הרב ונתן לו שתי סטירות מצלצלות על לחיו, אחת, אחת ואחת.

אין לך דבר מבוזה יותר מלקבל סטירה ברבים. לכן אומרת הגמרא שמי שעשה כן לחבירו צריך לשלם לו תשלום גדול (בבא קמא צ'), ובמסכת סנהדרין (נח): הסוטר לועז של ישראל כאילו סוטר לועז של השכינה איזו השפלה היא זו! והוא הלא רואה את עצמו כאיזה עורך דין חשוב, והדם רותח בקרבו, 'ככה הרב נתן לי שתי סטירות מול כולם, אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור?! לא אשתוק לו'. הלך העורך דין ותבע את הרב למשפט.

אנחנו יודעים מה קורה כשעורך דין טובע מישהו למשפט. לפחות ארבעים סעיפים היו שם בכתב התביעה... עם פירוט ש'כך וכך עשה לי הרב, וכך וכך נזקים נגרמו לי ו'במשך יומיים צלצלו לי השיניים ולא יכלתי לאכול', וכן הלאה והלאה, עד שנעשה התיק הזה למזוודה... השופט קיבל את התביעה, ושלח לרב שעליו להתייצב למשפט.

הגיע הרב ביום המיועד לבית המשפט. פתח השופט ואמר, 'העורך דין הזה אומר שאתה הכית אותו קבל עם ועדה ביום שבת קדש. האם אתה מודה שעשית את זה או לא?!' אמר הרב, 'אני מודה'. ואם מישהו מודה במה שעשה, עליו לקבל את עונשו. אבל אז אמר הרב, 'אכן אני מודה שנתתי לו סטירה, אבל אני רוצה להוסיף עוד משהו'. 'מה יש לך להוסיף?!' התפלא השופט, והרב ענה, 'אכן הכיתי אותו, אבל עשיתי את זה בגלל שהוא הרביץ והכה לאבא שלי'.

עכשיו זה כבר נעשה סיפור חדש. כל אחד יודה שאדם שראה שמכים את אביו והחזיר מכות למכה אביו, פטור. וכי אדם יכול לראות איך מכים את אביו והוא ישב בחיבוק ידים?! פנה השופט אל העורך דין ההוא ואמר לו, 'סליחה אדוני, בתיק אתה לא כתבת שהכית את אביו של הרב! זה הרי משנה את כל התמונה! העורך דין ההוא הזדעק, 'שקר! אני בכלל לא מכיר את אבא שלי! אמר לו הרב, 'נכון, על זה קבלת את שתי הסטירות!...' וכי אתה לא מכיר את אבא שלי?! אתה לא מתבייש ללכת ברחובה של עיר ולעשן סיגריה ביום שבת קדש, ולהכעיס את בורא עולם, הקב"ה האבא שבשמים?! על זה הגיעו לך שתי הסטירות ועוד מגיע לך כהנה וכהנה'. והרב יצא זכאי במשפט.

אינני אומר שזה מה שמוטל עלינו לעשות... אבל לכל הפחות צריך שיהיה הלב שלנו רותח לכבוד ה', כמו שכותב המסילת ישרים, ושתהיה לנו אכפתיות מכבוד שמים המחולל. וזהו העיקר הגדול שלמדנו בפרשה, כמה חשוב וכמה נחוץ לכאוב על שם שמים המחולל, וכמה פעולה אחת של מחאה על כבוד שמים יכולה להשפיע.

צערם של גדולי ישראל על מצב האומה ועל חילול כבוד שמים

יום אחד, לעת זקנתו של מרן הגרא"מ שך זצ"ל, בקשו ממנו שישב לאכול ארוחת בוקר. אמר הרב שך, אינני יכול. במחילה כבוד הרב, הלא אתה כבר כבן מאה, אתה חלוש וחולה, ואיך זה שלא תאכל פת שחרית?! אתה מוכרח לאכול בשביל בריאות גופך. אבל הוא מתעקש, 'אני לא יכול'.

שאלו אותו, 'מדוע הרב לא יכול לאכול?!' אמר להם הרב שך, 'הרי עכשיו השעה היא שמונה בבוקר. בשעה הזו למעלה ממיליון תלמידים הולכים לבתי ספר, ושם בבתי הספר שלהם אין את י"ג עיקרי האמונה, אין אומרים 'שמע ישראל' ואין מלמדים את תורת

משה רבינו. ואיך אני בשעה הזו אשב לאכול?! אינני יכול'. אולי אחרי זה, בשעה עשר, אוכל לאכול. אבל עכשיו?! בשעה הזו שמליון ילדים שמהם יכלו לצאת גדולי תורה, וכמו שאנחנו רואים פעמים הרבה איך שמגיעים מהם כאלו שמתקרבים לחיי תורה ומצוות ונוכחים אנו איזה אור גדול יש בהם, בשעה הזו אשב לאכול?! אמנם נכון שהם שוגגים, אבל סוף סוף יש כאן פגיעה בכבוד שמים, ואיך אני אשב לאכול כאילו לא קרה כלום?!

כך אמר הרב שך. ואנחנו?! האם אנחנו בכלל חושבים על הדבר הזה, או שאנחנו עושים רק את החשבון שלנו, 'נהייתי רעב, תביאו אוכל'?! ושוב, גם אם יש עלינו לימוד זכות שאנחנו אנוסים ואין לנו איך לתקן, מכל מקום בוודאי שמחוייבים אנחנו להרגיש את החסרון בכבוד שמים, להצטער על זה ולהתפלל על זה.

וכך מובא על הרב הרמן זצ"ל, שהיה לו זמן שהיה בוכה בו לכבוד הבורא. מה פירוש?! - יש אחד שתמיד בוכה על עצמו, 'רבונו של עולם, אין לי כלום. יש לי דירה רק עם שש חדרים, אנא תרחם עלי שתהיה לי דירה יותר גדולה', 'רבונו של עולם תרחם עלי שהמספרים שלי יזכו בלוטו', וכך הוא יושב ובוכה על כל ההבלים שלו. ומה עם בכיה לכבוד הבורא?! הרי בוא ותעשה חשבון, כמה חיילים נאמנים יש בצבא ה'. הלא לכל אומה ואומה יש צבא, כמה חיילים יש בצבא ה'?! מעטים! ועל זה היה יושב הרב הרמן ובוכה מידי יום, והיה מתפלל ואומר 'אנחנו אין בכחנו לעשות, אבל אתה מלך מלכי המלכים, עשה למענך אם לא למעננו'. עד מתי יהיה כבוד שמים מזולזל ומחולל?!

אנחנו צריכים לפקוח עינים ולראות איך המצב הדרדר. איך היתה נראית שבת בתל אביב לפני שבעים שנה?! - גם שם שלא היה זה מקום של שומרי תורה ומצוות, ידעו שברחוב, בפרהסיא, צריך לשמור על כבוד השבת. בהרצליה היו יוצאים ושמים מחסומים בכניסת שבת, כדי שלא יסעו שם ברחובות בשבת קדש. והיום?!

ובי שייד שאדם ישתוק ויאמר 'נכון, מה לעשות?! ככה זה בעקבתא דמשיחא?!' הדברים האלו צריכים לבעור בנו, וצריכים אנחנו לעמוד בבכיה ובתפילה ובתחנונים לפני בורא עולם שיחוס וירחם למען שמו. והרי אנחנו כל הזמן מבקשים על הגאולה, ובשביל מה אנחנו רוצים גאולה?! כתוב ברמב"ם שענין הגאולה הוא שבגלות שמו של ה' מחולל בין הגויים, וכשתהיה הגאולה, יתגדל ויתקדש שמו של ה' יתברך. על זה אנחנו מבקשים גאולה ועל זה אנחנו מתפללים 'עד מתי עוון בשבי ותפארתך ביד צר', וצריכים אנחנו לעורר את כלי התחושה ולהעיר את לבבנו לבקש על כבוד שמים.

ב. השורה הזו דוקרת את הלב. והרבה פעמים כשהיה עושה רבה של ירושלים הגאון האדר"ת זצ"ל תיקון חצות, היה מוסיף את הפסקה הזו שאומרים בימי 'שני וחמישי'.

הצער על חילול כבוד שמים בגלות יקרב את הגאולה

כלל הדברים, בנו תליא מילתא. וכשאנחנו מראים שאכפת לנו וכואב לנו על כבוד שמים המחולל, בשמים מתפעלים מזה.

ונסיים בענין זה בסיפור שסיפר החפץ חיים זצ"ל. אחד מגאוני הגאונים בדורות שלפנים היה הגאון בעל 'בית הלוי' זצ"ל, מראשי הישיבה בוולוז'ין. הוא היה רב בעיר סלוצק, ומשום איזה סיבות עזב את הרבנות בסלוצק ועבר לגור בוורשא. והנה, באותה התקופה, לפני כמאה ושלושים שנה, התפתנה משרת הרבנות בבריסק, וחיפשו אנשי בריסק רב מתאים שיבוא לכהן פאר ברבנות קהילתם. הרב הוא זה שמחזיק את הקהילה, הוא 'עיני העדה', ובמשך כל הדורות כולם בין אצל האשכנזים ובין אצל הספרדים היה רב לכל קהילה ועיר, שהיה מנהיג בטח את קהילתו.

שלחו אנשי בריסק משלחת מכובדת לבית הלוי, ובקשו ממנו שיבוא להיות רב בבריסק. אמר להם הבית הלוי, 'ישר כחכם על רצונכם למנות אותי לרבנות בריסק, שהיא עיר של תורה מקדמת דנא, וזה ארבע מאות שנות תורה שיש בעיר בריסק מאז רבינו המהרש"ל ורבינו הב"ח, ועוד מגדולי הדורות. אבל, אמר להם הבית הלוי, 'עמי היתה ושלחתיה'. כבר הייתי פעם רב בקהילה, בסלוצק, ונוכחתי שהרבנות לא עולה בידי יפה ולא מתאימה עבורי, ולכן איני רוצה להגיע. התחילו אנשי המשלחת לפייס אותו להפציר בו, 'כבוד הרב, אתה הלא מגדולי הדור, והרבה הרבה אתה יכול לתקן ולפעול שם', 'צריכים אותך שם' וכיוצא בזה, אבל הבית הלוי עומד בשלו ואומר, 'כבר טעמתי מהרבנות, ואיני מעוניין בה'.

ניסו להפציר בו באופן זה ובאופן אחר, אך ללא הועיל. עד שקם אחד מאנשי המשלחת, ודווקא הוא היה נציג של אחד מבתי הכנסיות של הפשוטים שבעם בבריסק, הנפחים וכיוצא בזה, ואמר: כבוד הרב, אני אינני תלמיד חכם כמו כל אלו שנמצאים כאן ומנסים לשכנע אותך בכל מיני טענות והסברים, אבל יש לי שאלה אחת שאני רוצה לשאול את כבוד הרב. אמר לו הבית הלוי, בני, מה אתה רוצה לשאול?! אמר האיש, 'במחילה אלף פעמים מכבוד הרב, על כבודו לדעת ששלושים אלף יהודים מחכים לו בעיר בריסק, ואיך אפשר שתאמר להם לא?!'

אנחנו אומרים או קוראים את התחנונים האלו רק בבקרים של ימי שני וחמישי, וגם אז, אם יש חתן שפוטר מלומר תחנון, שמחה וששון ליהודים. וכמו היום שהיה חתן בבית הכנסת, והיה אפשר לראות איך שכולם מחייכים ושמים עלי אדמות... אבל הוא אחרי שהיה גומר את תיקון חצות היה לוקח את הסידור ואומר את הפסקה הזו שכולה בקשה על כבוד שמים, כולה בקשה על מחילת החטאים והעוונות ובקשה על הגאולה.

שמע את זה הבית הלוי ואמר, על זה אין לי שום תירוץ. קרא מיד לרבנית ואמר לה, הביאי את הכובע והמעיל של שבת, כי אני יוצא לכהן ברבנות העיר בריסק. מדוע?! כי כשאני שומע טענה כזו ששלשים אלף יהודים מחכים לי, אין לי איך להתחמק מהטענה הזו, ועלי להגיע.

אמר רבינו החפץ חיים זצ"ל, שלשים אלף יהודים בבריסק חכו לו לגאון בעל הבית הלוי זצ"ל, וכל התירוצים שלו בטלו ומיד הוא ביקש את המעיל שלו כדי לנסוע לבריסק לכהן שם כרב. אם כך היינו מחכים למלך המשיח, אמר החפץ חיים, אם כך היינו מחכים לגאולה, היו אומרים בשמים 'כל כך הרבה יהודים מחכים, וכי אפשר למנוע ממלך המשיח שיבוא?!' גם אם יש כל מיני חשבונות ומהלכים, מכל מקום כאשר יהודים מחכים - אין מתחשבים בכלום ולא נותנים להם עוד לחכות.

הוא שאמרנו. אם היו רואים בשמים שאכפת לנו מכבוד שמים ומחילול ה' בגלות, היו אומרים בשמים בין אם מגיע ובין אם לא מגיע להם, כיון שהם מחכים - תהיה מיד הגאולה, ולא מתחשבים בשום חשבונות. השתא בעגלא ובזמן קריב, ה' יהיה בעזרנו אמן ואמן.

חידושי תורה פרשת פינחס

א. בענין שאי אפשר שכל בית ישראל יהי כלים מן העולם ח"ו

במדבר (כ"ה י): "וידבר ה' אל משה לאמר, פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום, והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על בני ישראל".

והנה מפורטו של מקרא יוצא שאם ח"ו לא היה פינחס מקנא לה', אזי כלל ישראל היה כלה ונאבד מן העולם ח"ו, וכן כתב להדיא רבינו בחיי ז"ל בביאורו לתורה שם: "המובן ממלת השיב שהחזיקה היתה ראויה ללכת על ישראל, אלא שפינחס השיבה לגמרי, ויש לדקדק ואיך לא הלכה, והרי מתו מישראל ארבעה ועשרים אלף, אבל זה ראייה שכולן היו משבט שמעון ולא נפקד אחד מישראל משאר השבטים, וזהו השבת החזיקה משאר ישראל, וזהו ביאור השיב את חמתי מעל בני ישראל, שלא חלה מדת הדין חוץ מן שבט זה ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, ולא כליתי אחד מישראל, נמצאת למד שהשבת החזיקה גרמה קיומן של ישראל **שאלמלא כן היו כלין**", וכן ראיתי שכתב בספר שפתי כהן שמות (ו' כ') שאם לא מעשה פינחס היו כל ישראל כלים ע"ש, ובספר אור החיים דברים (ד' ד') כתב: "אמר הכתוב בפרשת פינחס במעשה פעור ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, הא למדת שעומדים היו **להשמד כולם**, וגם שפינחס הוא שמנע מהם הכליון".

ובס"ד נתעוררתי להבין ואיך יתכן כגון דא שח"ו כל בית ישראל היו כלים מן העולם, כנודע וכמפורסם, ואביא מקצת לשונות רבותינו בזה, צא וראה דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל באגרת תימן: "הבטיחנו הבורא על ידי נביאיו שלא נאבד ולא יעשה עמנו כליה ולא נסור לעולם מלהיות אומה חסידה. **וכמו שאי אפשר שתתבטל מציאותו של הקב"ה כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם**, שכן אמר (מלאכי ג' ו'), אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם. וכמו כן בשרנו והאמיץ אותנו יתברך שמו שנמנע אצלו למאוס אותנו בכללנו ואף על פי שנכעיסהו ונעבור על מצותיו. שכן כתוב (ישעיהו ל"א ל"ו) כה אמר ה' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי הארץ למטה גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ה'. וכעניין זה בעינו הבטיחנו בתורה על ידי משה רבינו ע"ה שכן כתוב (ויקרא כ"ו מ"ד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפך בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם" עכ"ל".

ורבינו אברהם סבע ז"ל בספר צרור המור דברים (ל"ג ה') כתב: "ידוע שעם ישראל קשורים בשי"ת ודבקים בו עד שהם כמו חלק ה', וזהו ואתם הדבקים בה' אלהיכם, וכמו שאמרו ויקרא לו אל אלהי ישראל. עד שלסיבת זה **אי אפשר שזרע ישראל יכלו מן העולם**, כאומרו ואותך לא אעשה כלה (ירמיה מ"ו כ"ח), וכן אמר אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא כליתם, מה טעם לא שניתי וגו'. וכן אמר המשורר (תהלים ק"ב כ"ז) המה יאבדו וגו' ואתה הוא ושנותיך לא יתמו, ואם

כן אחר שאתה קיים בלי שינוי, בני עבדיך ישכנו וזרעם לפניך יכון לעד לעולם, כמו שאתה קיים לעולם.

ועוד שם בצרור המור בראשית (ל"ה י') כתב: "ישראל יהיה שמך, להבטיחנו על מעלת ישראל ועל קיומו שלא יאבד לעולם, לפי שהם דבקים בשם בסוד המרכבה, בסוד י"ב שבטים הקשורים במרכבה, וזהו שבטי יה עדות לישראל לעולם. כי כמו ששם יה הוא קיים, כן ישראל יהיה קיים. ולכן אליהו כשהקים י"ב אבנים, אמר למספר שבטי בני יעקב (מלכים א' י"ח ל"א), אמר שם אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך, לעולם בהכרח גמור, לפי דבקותם בשם. ולכן אמר ואותך לא אעשה כלה (ירמיה מ"ו כ"ח), ויהושע אמר (יהושע ד' ט') והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול, הקשור בישראל. ולכן אמר אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם, לפי שה' דבר בקדשו, ישראל יהיה שמך לעולם קיים, כמו ששמי קיים ואני מכלה כל הדברים. וזהו המה יאבדו ואתה תעמוד קיים. וכולם כבגד יכלו וישתנו, ואני השם לא שניתי, ואחר שזה כן בני עבדיך ישכנו וזרעם לפניך יכון, לעולם, כמו שנכון כסאך מאז. ולכן אמר בכאן כי אם ישראל יהיה שמך, קיים לעולם", ורבות פעמים חזר על כך עיין צרור המור בראשית (כ"ח ט"ו), ושמות (כ"ח י"ג), ובמדבר (ל"ה ב'), ודברים (ה' ה'), וכו"ס ס"ח, ול"ג ה') עיין שם.

גם לרבינו יצחק אברבנאל ז"ל ראיתי בביאורו לספר עמוס (ט' ה') שכתב: "מעלת ישראל על יתר האומות לפניו יתברך שבאהבתו אותם מכל העמים ישמרם שמירה מעליא, וזה כי כל אומה שתחטא לפניו יכלה אותה כרגע כי עיני ה' בממלכה החטאה המשרכת דרכיה שגם כן ישיגה בה ובהשחיתה את דרכה ישמיד אותה מעל פני האדמה, הלא תראה כמה מהאומות אשר נזכרו בתורה וגם בספרי דברי הימים אשר לגוים, ספו תמו מן בלהות מבלתי השאיר להם שריד, לפי שבאו לירי השמד ואבדון החלטי, אמנם לישראל לא יהיה כן שאף על פי שיחטאו לפניו לא ישמיד אותם, וזהו אומרו אפס כי לא השמיד אשמיד בית יעקב, כלומר אף על פי שימרדו בו תכלית המרד לא יביאם לידי כליה והשמד, וכמו שאמר כן יעמוד זרעכם ושמכם וכן אמרו בתנחומא (פרשת נצבים ס"א) אל תשמחי אויבתי לי כל זמן שהקדוש ברוך הוא מסתכל ומתהפך למעשיהם של רשעים אין בהם תקומה שנאמר הפוך רשעים ואינם, דור המבול וימח את כל היקום, אנשי סדום ויהפוך את כל הערים האל, מצרים לא נשאר בהם עד אחד, בבל והכרת לבבל שם ושאר, ועל כולם אמר דוד שם נפלו פעלי און דוחו ולא יכלו קום, אבל ישראל אם נופלים עומדים שנאמר אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי, ואומר אני ה' לא שניתי ואתם בני ישראל לא כליתם, אמר רבי חנינא בר פפא אמר הקב"ה מעולם לא הכיתי אומה ושניתי, אבל אתם בני ישראל לא כליתם, שנאמר חצי אכלה במ חצי כלים והם אינם כלים, רצו בזה שהאומה קנתה נצחיות והעמדה מנצחיות אלהיה ולא עשה כן לכל גוי, וכמאמר הנביא הזה אפס כי לא השמד אשמיד, והביא להם ראייה על זה מזמן קיבוץ הגלויות שיהיו ישראל מטולטלין במדבר העמים טלטול מופלא ויתהלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, ועם כל זה לא יכלו אבל ימותו מהם החוטאים והמורדים, ושאר העם יזכו לגאולה ותשועה", ועוד עיין בביאורו לספר ירמיה (ל' י'), ומ"ו כ"ח) ועוד.

והיינו אומרים ז"ל במסכת בבא בתרא (קט"ו ר"ב): "אמר אביי גמירי דלא כלה שבטא", ופירש רשב"ם ז"ל: "אמר אביי, אם כן נמצא שבט אחד כלה מישראל, וגמירי דלא כלה שבטא,

וראיה לדבר בספר מלאכי (ג' ו') כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם", ועיין לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר דברים (כ"ט כ') ועוד לו בהעמק דבר בראשית (ל"ב ח' וכו',ג, ושמות (ל"ד י'), ולגאון המובהק רבי מאיר שמחה ז"ל בספר משך חכמה בראשית (מ"ט כ"ח), ובמדבר (ד' י"ח, ו"ט י' וי"ג) ודברים (כ"ט כ') ועוד.

ואחר כל הדברים האלה שכמו שאי אפשר שתתבטל מציאותו יתברך כך אי אפשר שבית ישראל יאבד ויתבטל מן העולם כנ"ל מהו "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי" ועיין. ורשמתי למזכרת.

ב. בענין תחת אשר קנא לאלהיו

במדבר (כ"ה י"ג): "והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם, תחת אשר קנא לאלהיו וכפר על בני ישראל".

ואונקלוס תרגם: "ותהי ליה ולבנוהי בתרוהי קים כהנת עלם חלף די קני קדם אלהה וכפר על בני ישראל".

ורש"י ז"ל שם פירש: "לאלהיו, בשביל אלהיו, כמו המקנא אתה לי, וכן וקנאתי לציון (זכריה א' י"ד) בשביל ציון", ואכן רש"י ז"ל רגיל בהרבה מקומות לפרש אות ל' במשמעות בשביל בעבור, ולדוגמא עיין רש"י בראשית (כ"ד ד'), במדבר (ט"ז ל"ד), דברים (ג' כ"ו. כ"ד ה'. ל"ב ח'), שופטים (ו' ל"א), מלכים א' (ב' י"ט), ישעיה (ה' א'), יחזקאל (כ"ג ט"ז. ט"ל כ"ה), זכריה (ז' י"ד. י' א'), תהלים (ט"ז ג'), איוב (ט"ז ח'), ורש"י סוטה (מ"ג א' ד"ה נק).

ומבואר שאונקלוס פירש קנא "לאלהיו, שהאות ל' משמעותה קדם דהיינו לפני, ואילו רש"י ז"ל פירש "לאלהיו שהאות ל' במשמעות בשביל ודוק.

ולפי הנראה אונקלוס נמשך אחר יונתן בן עוזיאל, כי מצאתי בספר יהושע (י' י"ב) אז ידבר יהושע לה', ותרגם יונתן בן עוזיאל: "אז שבח יהושע קדם ה'" ודוק.

ובזה יש לפרש הכתוב בספר במדבר (ה' ח'): "לה' לכהן", ופירש רש"י קנאו ה' ונתנו לכהן, והיינו לכהן עבור הכהן, וכיוצא בזה שם (ו' ב'): "להזיר לה'", עבור ה' עיין רש"י שם.

ובס"ד הארכתי בענין זה בחיבורי כללי תורה, ועיין רד"ק ישעיה (י"א ד'), וירמיה (י"ט י"ג), ובספר המכלול שלו (דמ"ו ע"א), ולדודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן איש חי על התורה (פרשת וישב דף ט"ל), ובספרו עוד יוסף חי (פרשת מסעי ד"ה ובה דס"ד ע"ב), ועיין בספר תוספת ברכה שמות (כ"ג ח' דף רכ"ה) ושם ויקרא (ו' י"ד דף מ"ח) ואכמ"ל. [ובחיבורי ברית יעקב ח"ב].

ג. בענין זמרי בן סלוא נשיא השמעוני

במדבר (כ"ה י"ד): "ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, ושם האשה המכה המדינית כזבי בת צור ראש אמות בית אב במדין הוא".

וראיתי לגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו ויקרא יצחק (פרשת פינחס אות א' דמ"א ע"ד): "שכתב זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני - ובכן שפ"ת לא ידעתי אשמע מה שכתב מוה"ר במדרש תלפיות (ענף יעקב) משם הרב שפתי כהן כי זמרי זה יצא מראובן כיעויין שם באורך, וצ"ע" עכ"ל.

ובלפי שמיא גליא שבראותי הדברים האלה תמהתי איך יתכן כגון דא דתרי כהני רברבי ישגו בפשוטות דבי ינוקי, שהרב שפתי כהן יכתוב שזמרי יצא מראובן הפך פסוק מפורש בתורה שהוא משבט שמעון, והרב מדרש תלפיות יעתיקנו בשתיקה ויקבע לשבששתיה בחיבורו, אתמהא ואתמהא.

ואמרתי לנפשי אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה, ואלו דברי הרב בעל שבט מוסר בספרו מדרש תלפיות שם (ערך יעקב): "שפתי כהן, לפי שיעקב בשכבו עם לאה חשב שהיא רחל, לכן בא חטא זה לראובן וישכב ראובן את לאה, כי הוי בן תמורה קצת, ואף שאחר כך נודע לו שהיא לאה, על כל פנים כתיב ויאהב גם את רחל מלאה והיא קצת שנואה, לכן יצא ממנו זמרי, ובכן השלישי אמרו הפעם ילוה אישי אהבה גמורה, לכן מלוי יצא כל היחס כהונה מלכות לויה".

ומפורש באר היטב בדבריו דרוצה לומר שבדק מן הדק עד אין נבדק היה יעקב אבינו ע"ה גרמא לכך שראובן עשה מה שעשה במעשה דבלהה, [שהיה כבן התמורה], וכן זמרי בן סלוא השמעוני שעשה מה שעשה במעשה במדינית, [שהיה כבן השנואה], אבל מעולם לא אמר **זמרי בן סלוא בא מראובן**, ומה שכתוב שם לכך יצא "ממנו" זמרי, לא על "ראובן" קאי כאשר הבין בספר ויקרא יצחק, אלא על "יעקב אבינו" קאי דוק והבן וז"ב.

והשתא דאתנינן להכי אמרתי אראה גם מה כתוב במקור הדברים, ומצאתי גוף דברי הרב שפתי כהן ז"ל במדבר שם (פסוק ו'): "יש לשאול מאחר שכל השבטים הם יוצאי ירך יעקב, והם שבטי יה הראובני השמעוני, איך יצא פסול זה משבט שמעון.

אבל כבר אמרנו בענין ראובן מאחר שהיה בעל תשובה איך אסתייע מילתא ובלבל יצועי אביו, והלא אין הקב"ה מביא תקלה על ידי בהמתם של צדיקים, וכל שכן על ידי צדיקים עצמן, אלא לפי שאותה הלילה שניתנה לו לאה היה במחשבתו שהוא שוכב עם רחל, וקרוב שהוא בן תמורה, לזה יצא ממנו פסול זה, ולזה אמרו חז"ל כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, לפי שהדבר קרוב שהוא מוכרח כפי תולדתו, ולזה אמרו בלשון שלילה "אינו אלא טועה", כלומר אין הדברים כמו שחושבין.

ובן בשמעון אחר שידע שהיא לאה עם כל זה לא היה אוהבה כמו רחל, שהרי כתיב ויאהב גם את רחל מלאה, ובערך יעקב אבינו היה קרוב להיותו בן שנואה, שהקב"ה מדקדק עם סביביו כחוט השערה, וכן אמרה היא שמע' כי שנואה אנכי, לזה מאותו עכירות שהיה בשמעון יצא ממנו זמרי, וכן אמרו חז"ל (ב"ר פ"א ס"ד) שמע' ה' כי שנואה אנכי, שעתיד לצאת ממני בן שנואי שהוא זמרי, ומי מרפא אותו, גם את זה שהוא פינחס שיצא מלוי, זהו ויתן לי גם את זה, וכן אמרו חז"ל למה יצא ממשו רבינו גרשום שהיה משמש לעבודה זרה, לפי שלקח בת כהן לעבודה

זרה. לזה אמר והנה איש מוטעם, מבני ישראל בא מוטעם, שבא מרחוק, ולזה היו בוכים איך ימצא פסול בזרעם של ישראל. ומהשי"ת שואל אני מחילה וסליחה וכפרה על שהארכתי לשון לדבר, כי הוא יודע תעלומות לב". עד כאן דברי הרב שפתי כהן ז"ל.

ובא הדברים מפורשים ואין בהם שום נפתל ועיקש, ומפורש להדיא דמעולם לא אמר הרב שפתי כהן ז"ל שזמרי בן סלוא יצא מראובן, ומפורש כתב "מאותה עכירות שהיה **בשמעון** יצא ממנו זמרי", וכיון שהרב מדרש תלפיות העתיק הדברים בקצרה נגרם להרב ויקרא יצחק להבין, מה שהבין ולפי האמת לא קשיא וכדכתיבנא בס"ד, ודברי הכהנים הגדולים נכונים זיע"א.

* * *

וראיתי לנכון לקבוע כאן מה שכתבתי בס"ד בהגהותי לספר הקדוש אור החיים, ושייך לאמור לעיל גבי זמרי בן סלוא נשיא בית אב השמעוני.

במדבר (כ"ה י"ד): "ושם איש ישראל המכה אשר הכה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני.

כתב בספר אור החיים הקדוש: "המוכה אשר הוכה וגו' - צריך לדעת למה כפל לומר המוכה אשר הוכה, ולא הספיק באחת מהנה, וכו', ויתבאר על פי מה שקדם לנו מדברי המקובלים, שלא ידח נדח מכל ניצוצי הקדושה, וכולן לבסוף יזכו למקום שממנו באו, והגם שיריע איש ישראל אף יצריח נפשו, סוף כל סוף יחזור לשורשו.

והוא אומרו ושם איש ישראל, שהרי שאפילו אחר מעשה "בשם ישראל" יכונה, הא למדת שלא נעקר משורשו, "המוכה" פירוש שהכה פינחס, מודיעך הכתוב שלא הוכה באבדון נפשו, אלא אשר הוכה את המדינית, פירוש אותו החלק הרע שנדבק בו מאת המדינית שיתכנה אליו שם הכאה, הוא שהוכה ומת באמצעות הכאת פינחס, הא למדת שיצא הפסדו מה שהפסיד בעבירה, נפרע ממנו העון בהכאתו של פינחס שהרגו ומיתתו כפרתו, או על זה הדרך שלא הוכה בנפשו אלא כשהיה עמה, אבל אחר שנבדל ממנה לא נשאר בו רושם החטא, כי הוא נבדל במיתה ומיתתו טהרה נפשו, ובזה נתן טעם למה קראו "איש ישראל", כי אחר הריגה "בשם ישראל" יכונה, זה כתבתי אם אפשר".

ודרך לימודי דקדקתי לעצמי, מהו זה שאחר דבריו הנוראים הללו סיים האור החיים הקדוש: "**זה כתבתי אם אפשר**", ולפי מיעוט ידיעתי לשון זה "כתבתי אם אפשר" אינו שכיח ומצוי אצל רבינו הגדול בעל אור החיים ז"ל אשר לבו הטהור כלב הארי ועוזו גבורת תורתו מפורסם ואינו מתיירא כלל, וכמפורש לו באור החיים במדבר (ח' י"ב), ומצאתי רק בעוד מקום אחד שכתב כלשון הזה ש"כתב בדרך אפשר" דברים (ה' י"ב) ע"ש.

ואומר אני בדרך אפשר שעם שרבינו אור החיים ז"ל בכל ספרו אינו מזכיר כלל לספר "שפתי כהן" על התורה, ועיין בהקדמת ספרו, ולפי הנראה לא בא לידו, מכל מקום איהו לא חזי אבל מזליה חזי, שבספר שפתי כהן על התורה שם שם: "ושם איש המוכה אשר הוכה וגו' נשיא בת אב וגו', אמר במדרש נשיא בית אב, הכתוב מתמה עליו פורץ גדר ישכנו נחש, אביו [שמעון] קינא על הזנות תחילה שנאמר ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו, וזה פרץ גדר אביו.

המוכה, יש לשאול למה אמר המוכה, יאמר ההרוג שהרי נהרג, אלא עם מה שאמרו חז"ל שעשרה נסים נעשו לו, אם כן הוא לא עשה כי אם הכאה לבד, ואמר אשר הוכה את המדינית, את המדינית למה, שלא תאמר מאחר שמת וקיבל עונשו נתכפר לו - לא, לפי שבעל בת אל נכר אין לו כפרה עולמית, ולא די זה, אלא שהיא קשורה בו, כמו שאמרו על פסוק לשכב אצלה להיות עמה, לשכב אצלה בעולם הזה, להיות עמה לעולם הבא, עכ"ל.

לפיכך נזדמן מן השמים לרבינו אור החיים הקדוש זצ"ל לכתוב בהאי לישנא "זה כתבתי אם אפשר", ועיין בדברי האור החיים שם בראש דבריו (ד"ה עוד רמז), ולאדמו"ר הזקן רמ"י מאיזבצא זצ"ל בספרו מי השילוח שם (פרשת פינחס, וס"פ בלק), ודוק.

ד. כענין מתי בני קרח עשו תשובה

במדבר (כ"ו ט'): "ובני אליאב נמואל ודתן ואבירם, הוא דתן ואבירם קרואי העדה אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצתם על ה', ותפתח הארץ את פיה ותבלע אתם ואת קרח במות העדה באכל האש את חמשים ומאתים איש ויהיו לנס, ובני קרח לא מתו".

ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל שם: "ובנוי דקרח לא הוו בעיטתא דאבוהון, ואזלו בתר אולפנא דמשה נביא, לא מיתו במותנא, ולא לקו ביקידתא, ולא טמעו בבליעת ארעא", וכיוצא בזה תרגם בתרגום ירושלמי: "ובנוי דקרח על דלא הוו בעצתיה דאבוהון לא מיתו".

ופירש רש"י ז"ל: "ובני קרח לא מתו, הם היו בעצה תחילה, ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם, לפיכך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם".

סנהדרין (ק"א א'): "ובני קרח לא מתו, תנא משום רבינו אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה", **ופירש** רש"י ז"ל: "נתבצר, מלשון עיר בצורה (ישעיהו כ"ז), התקין להון הקב"ה מקום גבוה, שלא העמיקו כל כך בגיהנם, ולא מתו", ובמגילה (י"ד א') פירש רש"י ז"ל: "נתבצר להם לשון גבוה, כמו ובצורות בשמים (דברים ט')".

ומדרדוק לשונו הטהורה של רש"י ז"ל בפירושו לתורה, מתבאר דבני קרח הרהרו בתשובה בלבם **בשעת המחלוקת** של קרח אביהם עם משה רבינו ע"ה, וכזאת מצאתי שכתב רש"י ז"ל בפירושו לספר תהלים (מ"ב א'): "מזמור לבני קרח, אסיר ואלקנה ואביאסף הם היו תחילה בעצת אביהם, **ובשעת המחלוקת** פרשו, וכשנבלעו כל סביבותיהם ופתחה הארץ את פיה, נשאר מקומם בתוך פי הארץ, כענין שנאמר ובני קרח לא מתו, ושם אמרו שירה, ושם יסדו המזמורים הללו ועלו משם, ושרתה עליהם רוח הקודש ונתנבאו על הגליות ועל חרבן הבית ועל מלכות בית דוד עכ"ל.

ויש להעיר כי המעיין בדברי רז"ל יראה שבני קרח עשו תשובה רק כאשר **נבלעו** ממש בפי הארץ, אבל לא בשעת המחלוקת כדכתב רש"י ז"ל, וכך לשון מדרש תהלים (פרק מ"ה): "רחש לבי דבר טוב. להודיעך, שלא יכלו [בני קרח] להתודות בפיהם, אלא כיון שרחש לבם בתשובה, קבלם הקב"ה וכו', בני קרח לא היו יכולין לומר שירה בפיהם, אלא רחש לבם בתשובה,

ומיד קבלם, ולמה לא היו יכולין לומר שירה בפיהם, שאול פתוחה מתחתיהם, ואש מלהטת סביבותם, וכן הוא אומר, ואש יצאה מאת ה' תפתח ארץ ותבלע דתן ותבער אש בעדתם, והיו בני קרח רואין שאול פתוחה מכאן ואש מכאן, ולא היו יכולין להתודות מפיהם לכך, רחש לביי" עכ"ל, הרי שלכם של בני קרח רחש בתשובה היה זה בעת שהשאול פתחה פיה ואש סביבותיהן, ולכאורה זה לא כדברי רש"י ז"ל שכבר בשעת המחלוקת, הרהרו וישבו בתשובה ודוק. [ודוחק לומר שבשעה שנבלעו לפי שאול זה מיקרי "בשעת מחלוקת" ולזה נתכוין רש"י ז"ל, כי שאז כבר בטלה המחלוקת ומתו קרח דתן ואבירם].

שוב מצאתי בילקוט שמעוני במדבר (רמז תשנ"ב) שכה אמרו: "ומה זכות היה בידן של בני קרח שינצלו, שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אביהן רואין את משה, וכובשין את פניהן בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבינו נוהגין בזיון באבינו, וכבר נצטוינו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד, כבר כתיב מפני שיבה תקום, מוטב שנעמוד מפני משה רבינו, אף על פי שאנחנו נוהגין בזיון באבינו, **באותה שעה הרחישו את לבם בתשובה**, עליהם אמר דוד רחש לבי דבר טוב" ע"ש, ולפי הנראה מכאן מקור דברי רש"י ז"ל שכתב שבני קרח עשו תשובה "בשעת המחלוקת", ולא כתב בשעה שנדרדו ונבלעו בפי שאול ודוק.

ודברות חז"ל בכל המדרשים הנ"ל, ורש"י ז"ל בפירושו לתורה ולתהלים שנמשך אחריהם, מלמדים שאכן בני קרח מעיקרא היו עם אביהם קרח ובעצתו, כשחלק על משה רבינו ע"ה, אלא שאחר כך חזרו בתשובה, או בשעת המחלוקת עצמה למאן דאמר, או אחר כך כשנבלעו בפי הארץ למאן דאמר וכו"ל, כל זה אינו כדברי התרגום המיוחס ליונתן ותרגום ירושלמי שבני קרח לא היו מעולם בעצת אביהם קרח, ולכן לא מתו ולא נבלעו בפי הארץ כנ"ל.

ונראה דהיא שיטת מדרש תהלים (פרק א') שכה דרשו: "כי אם בתורת ה' חפצו, אלו בניו [של קרח] שאמרו שירה, ואמרו חייבין אנחנו בכבוד אבינו, נחלוק כבוד למשה רבינו, עמדו והכריעו עצמן בשביל כבודו של משה. ובתורתו יהגה, אלו בניו של קרח, כיון שנבלעו עדת של קרח - נמצאו בניו כתורן של ספינה, שנאמר ויהיו לנס. רבי אומר, נקרעו כל סביבותיהן, ואותו מקום שהיה תחתיהן לא נקרע", והובא בילקוט שמעוני במדבר (רמז תשנ"ג), ורבינו המגן אברהם ז"ל בפירושו זית רענן על ילקוט שמעוני שם (דס"ב ע"ב) כתב: "כתורן הזה, פירוש שלא נבלעו כלל, ופליג על מה שאמרו בתלמוד [מגילה י"ד ב' וסנהדרין ק"א א'] שמקום נתבצר להם בגיהנם, שהרי לדידה לא חטאו כלל", וכך דעת גם התרגומים הנ"ל, דוק ועיין. [תיבות "בני קרח לא מתו" עולים בגימטריא "נהיו כמין תורן"].

וראיתי בספר שפתי כהן במדבר (ט"ז ל"ד) שכתב: "וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם, שהיו צועקים משה אמת ותורתו אמת והן בדאין, כההוא מעשה דההוא טייעא בבבא בתרא (ע"ד א'), דאמר ליה לרבה בר בר חנה תא ואחוי לך בלועי דקרח וכו', אמר ליה אצית מאי קאמרי, שמע דאמרי משה אמת ותורתו אמת והן בדאין, לזה התפללה חנה עליהן, לפי שהרהרו תשובה, וכרבי אליעזר. ובמדרש במדבר רבה (פי"ח ס"ט) אמרו שהיו אומרים למשה רבינו הצילנו, זה אליבא דרבי עקיבא דאמר שאין להם חלק לעולם הבא, שלא הרהרו תשובה אלא אמרו משה רבינו הצילנו".

ולבאורה יש להבין, שלדבריו ז"ל אליבא דרבי אליעזר, דאכן כל בלועי קרח עשו תשובה עוד בחיים חיותם "שהיו צועקים משה אמת ותורתו אמת והן בדאין", אם כן מדוע נבלעו כלל, והרי כשם שהועילה תשובת בני קרח אליבא דהמדרש תהלים שברגע האחרון רחש לבם בתשובה, ונצולו, כך צריך להיות גם עם בלועי קרח האחרים שהרהרו בתשובה, ומדוע נבלעו כל עיקר, וצ"ב.

ובתב לי בני היקר רבי עמנואל הי"ו: נ"ל שכוונת הרב שפתי כהן לא שבחיים חיותם אמרו כן, אלא אחר שנבלעו עשו תשובה, ואז אמרו משה אמת וכו', כיון שראו שנבלעו עכ"ל. ויש לעיין אם מועיל תשובה ככהאי גוונא שכבר נבלעו בשאול, ועיין עירובין (י"ט א'), ובחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן כ"ט) ונתבאר במקומו בס"ד.

ודע כי לעיל הבאתי דברי מדרש תהלים שבני קרח לבם רחש בתשובה ולא הוציאו והתוודו בפיהם הוא מפני הטירוף והחרדה, וכלשון המדרש: "שאל פתוחה מתחתיהם, ואש מלהטת סביבותם, והיו בני קרח רואין שאול פתוחה מכאן ואש מכאן, ולא היו יכולין להתוודות מפיהם", ומתבאר דזו היא הסיבה שרק בלבם התוודו ועשו תשובה, אבל שם בהמשך דברי המדרש אמרו: "משל למי שמבקש לעלות לבימה, נטל קונטרס [חלק] ונתן לדיין. אמר לו, למה לא כתבתו. אמר לו, לא היה לי פנאי. כך בני קרח, לא היה להם פנאי לומר בשפתותיהם, ואמרו בלבם", משמע שמחסרון פנאי וזמן לא הספיקו לעשות תשובה בפיהם, ולא מחמת הפחד והטירוף, ועיין.

ה. בענין מעלת קדושת הפה

במדרב (כ"ו כ"ג): "בני יששכר למשפחתם, תולע משפחת התולעי, לפוה משפחת הפוני, לישוב משפחת הישובי, לשמרון משפחת השמרוני, אלה משפחת יששכר לפקדיהם".

ורבינו חיים ן' עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש (שם) כה לימדנו: "לפוה משפחת הפוני - יש להעיר למה הוסיף אות שאינה נבנית מאותיות השם, שהיה לו לומר משפחת הפוי. [א"ה עיין בעל הטורים כאן].

אלא רמז לשאר מעלות המנויים במ"ח שהם מיעוט שיחה, מיעוט שחוק, ושאר הענפים הדומים לאלו, והוא אומרו לפוה משפחת הפוני, פירוש פוה הוא לשון פה, והוסיף לו אות ו' שהוא סוד עץ חיים, שהוא עוסק בה יתר על שאר הפיות". [א"ה בענין אות ו' שהוא סוד עץ החיים - עיין בחיבורי הדר יעקב ח"ה (סימן מ"ג) וצרף לכאן].

ואומרו משפחת הפוני, פירוש שצריך לפנותו ממותרות המורגשות, גם מהשחוק, ומדברים בטלים, כי הם מונעים קיום התורה באדם, ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו כי הפה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו במ בקודש, כי אין קדושה כקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים, והוא מה שרמז במאמר לפוה, שהוא פה העמל בתורה, שבו שוכן חצי שמו יתברך [אותיות וה], משפחת הפוני פירוש צריך לפנות מפיו כל חוץ מהגות תורה, ובזה נכללים חלק אחד מהמ"ח מעלות, שהם במיעוט שיחה, במיעוט שחוק, במיעוט תענוג, וכדומה להם שבענף המותרות" עכ"ל ק"ז ע"א.

וראיתי בספר הנחמד בישישים חכמה (דף ר"ו אות ב'): "אמר הרבי הקדוש רבי יעקב יצחק החוזה מלובלין זי"ע: תורה שבעל פה - תורה שיצאה ממי שהוא "בעל" על הפה, כמו בעל אשה, בעל שדה" עכל"ק, שמעתי זה מפי רבי משה יצחק דנציגר, ששמע מפי הרבנית הצדקת מרת מאטיל ע"ה אשת הרב הקדוש רבי אלעזר מנחם בידרמן זצ"ל [בן הרב הקדוש רבי משה מלעלוב זצוק"ל], ששמעה זאת מאביה הרב הקדוש רבי יוסיל טורטשינער זצ"ל ששמע זאת מאביו הקדוש הרבי החוזה מלובלין זי"ע" ע"כ.

ואני הקטן יעקב מוסיף ומעלה בקודש, ששורש הדברים כבר יצא מרבו של החוזה מלובלין זי"ע, הוא רבינו הקדוש רבי אלימלך זי"ע בספרו הקדוש נועם אלימלך (פרשת בחקתי) וזו לשון קדשו: "איתא בזהר דהתורה שבעל פה נקראת חוקים. [א]ה"ה עיין בספר הזהר הקדוש ח"ג (ק"יג א'): "אם בחוקתי תלכו - דא תורה שבעל פה", ועיין בחיבורי חוקי רצונך ח"א (סימן א' אות ג') מה שביארנו בזה וצרף לכאן].

ולחבין הדבר למה נקראת תורה שבעל פה, הוא מחמת שהצדיק מקדש את פיו, שאינו מוציא מפיו שום דבר בטל ח"ו, וזהו לשון "בעל" פה, רוצה לומר שהוא "בעל ואדון" לפה, שאינו מדבר אלא דברי קדושה וחידושי דאורייתא בפיו הקדוש, ונקראת תורתו שלומד תורה שבעל פה, פירוש של בעל פה" עכל"ק ודוק היטב.

ומכלל דברי קדשם ז"ל מתבאר שהרוצה שהתורה תתקיים אצלו ותדבק בו עד שיזכה ויגיע למעלת "דרופתקי דאורייתא", שיהיה הוא ותורתו חפצא אחד, ובגדר "הרכבה מזגית", וכמו שהסברנו באריכות בהקדמתי לחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א ע"ש, חייב להיות שומר לשונו, ואדון ו"בעל" על פיו, אבל כל שפיו הפקר רח"ל, ומדבר מה שמדבר, ועל מי שמדבר וכמה שירצה לדבר, בלא שום בעלות - מה לתורה אתו, ודוק היטב.

וראה נא ראה דבריו המחרידים של רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספר שמירת הלשון ח"ב (פרק א'): "יש לך אדם, שעושה תמיד מצות ומעשים טובים, אכן יש לו טבע רע - שטבעו להטיל דופי על הבריות, איש כזה, כאשר יבוא לעולם העליון, יראה שם, שאין לו מאומה, שכל הגפנים והנטיעות שנטע בגן עדן במעשיו, נתכסו פניהם בקוצים וברקנים, ולא מנכר כלל הגפנים שיש בו, וזהו שאנו אומרים בסוף תפילתנו, "אלהי, נצר לשוני מרע" ואחר כך אנחנו מבקשים, "פתח לבי בתורתך", דאי לאו הכי, אין התורה נחשבת לכלום", והן הם הדברים האמורים רח"ל ורח"ל.

ולתועלת המעינים אקבע כאן מהנדפס בראש ספר ישמח ישראל, מה ששמעתי מדודי רבינו הגדול מרביץ תורה לעדרים מן ראש ישיבת פורת יוסף המעטירה יכב"ץ, רבי יהודה צדקה זצ"ל: "שני גדולים מדור שלפנינו ששמרו על לשונם ולא דברו בחיים חיותם, הרי הם אחר סילוקם מדברים בלא הרף והפסק, מרנא ורנא רבינו הגדול החפץ חיים זצוק"ל, וזקינך הסבא קדישא בעל כף החיים רבינו יעקב חיים סופר זצוק"ל.

רבינו החפץ חיים שבקדושת פיו וטוהר לשונו היה כמלאכי רום, והמפורסמות אין צריך לראיה, וזכה שחיבורו "המשנה ברורה" נלמד בכל יום תמיד בכל תפוצות ישראל בלא הפסק,

וכמוהו ממש זקנך הסבא קדישא בעל כף החיים שהיה מפורסם בפה קדוש וטהרו ומצויין במצות השתיקה עד להפליא, וחיבורו "כף החיים" נתפרסם ונלמד בכל העולם כולו. ואפשר לומר שהאיש היהודי אינו יכול לנהוג אורחות חיים בלא ספרי המשנה ברורה וכף החיים שזכו להיות מראשי המדברים בעניני אורח חיים, עד כאן שמעתי מפי קדשו זצ"ל. [ועיין בדברי רש"י ז"ל סוטה (כ"א סע"א ד"ה דסלקא) והבן].

ולפי דרכו יש לפרש מאמר החכם מכל אדם שלמה המלך ע"ה בספר משלי (כ"א כ"ח): "ואיש שומע לנצלו ידבר", דהיינו איש אשר בחייו אינו אלא בבחינת "שומע" ולא בחינת "מדבר" הוא הוא שיזכר לנצח לדבר, ושככל הדורות יעסקו ויחזרו על תורתו וילמדו משנתו ושפתיו דובבות בקבר. ודוק.

ובביאור הגר"א זצ"ל למשלי שם כתב שאיש שומע יזכה בשכר זה שלנצח "ידבר", דהיינו "שינהיג את כולם", ודבור מלשון הנהגה ע"ש.

וזה ממש כדאמר דודי מרן ראש הישיבה זצ"ל שרבותינו המשנה ברורה והכף החיים זיע"א זכו שנתקבלו דבריהם ולהיות בגדר "מנהיג את כולם" מחמת קדושת הפה, ויש להאריך, והבן.

ואחתום דברינו בדבר נורא שראיתי בספר שיחות החפץ חיים מהדורת ירושלים תש"נ (דף צ"ד אות ל"א) וכה כתוב שם: "האדם חושב שהוא שומר דיבורו, אבל באמת אינו כן, אם אינו שומע מה הוא מדבר בשעת תפילתו ומבכר ברכות, ובשעת מעשה חולם - הרי זה כאילו דיבר דברים בטלים, אמנם אין זה כלשון הרע ורכילות, או ליצנות, אבל אין זה נקרא שומר הדיבור", השי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו, ונזכה להיות נוצרי לשון כיר"א.

* * *

לעיל הבאתי דברי רבינו אור החיים הקדוש שכתב: "ומצאתי לחסידי ישראל שכתבו כי **הפה של לומדי תורה דינו ככלי שרת אשר ישרתו במ בקודש**, כי אין קדושה כקדושת התורה, ולזה אסור לדבר בו אפילו דברי חול הגם שאין בהם דברים האסורים" עכל"ק.

ובעת לא ראיתי לאחד ממפרשי אור החיים שתחת ידי שציין מקור דבריו, למי נתכוין באומרו "מצאתי לחסידי ישראל", לא באור הגנוז, ולא בסגולת משה, ולא בנר המאור עיין שם.

ולדידי פשיטא לי שמקור הדברים בדברות החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בפירושו לאבות (פ"א מ"ז): "צריך למעט בדיבור ושלא יאריך בו, אך כדי סיפוקו, ואין צריך לומר בדבר של הבל שאינו מעלה ולא מוריד שאין לאדם לזכרו כלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"א ה"ב) אמר רבי שמעון בן לקיש, אלו הוינא על טורא דסיני בעינא תרי פומיה, הדר אמר, השתא דלית לן אלא חד לא יכילנא למיצל נפשנא מלישנא בישא, כל שכן אי הוה לנו תרין. רצונו לומר שלא ידבר בפה אלא דברי תורה ודברי שכל, ולא דברי הבלי עולם, שהיו החכמים הקדושים עושים עצמם ככלי שרת שאין משמשין בהם דברים של חול [כל לא היו מוציאים מפייהם דברים של חול], והיינו דאמרינן התם בגמרא דבני מערבא כל פטטיהן בישין בר מפטטיא דאורייתא טב". והביא דבריו הרשב"ץ ז"ל בספר מגן אבות לאבות שם. [ומשם העתקתי הלשון המוסגר, ולפי הנראה נשמט מדברי רבינו יונה על פי טעות "הדומות" דשכיחא כדכתב בסמ"ע (סימן רל"ז) ודוק].

אלא שמאוד היה קשה לי הדבר, כי פירוש מסכת אבות לחסיד רבינו יונה ז"ל נדפס לראשונה בשנת תר"ח, דהיינו מאה וחמש שנים אחר פטירת רבינו אור החיים ז"ל, והוא לא ראה לספר זה כלל וכלל, והרבה הייתי תמה בזה.

ועורני השי"ת ומצאתי לרבינו יצחק אבובז ז"ל בספרו מנורת המאור (סימן ל') שכה כתב: **"והחסידים הראשונים היו עושים עצמן כמלאכי השרת, ופיהן ככלי שרת שאין משמשין בהם דברים של חול, אלא כשהיו צריכין בהכרח להתעסק בהם לצורך גופן, וגרסינן בגמרא דבני מערבא כל פטטיא בישן, בר מפטטיא דאורייתא דהוא טב"**.

וברור שכל הדברים במנורת המאור שם מועתקים בשתיקה מדברי החסיד רבינו יונה אבות הנ"ל כמו שיראה ויווכח כל מעיין המשווה הדברים, ובודאי הגמור אצלי ששם **בספר מנורת המאור** ראה רבינו אור החיים ז"ל דבר זה, והם דברות החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל, ודוק היטב.

ועוד כתב החסיד רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (ש"ג אות קנ"ח): **"עמוד והתבונן גודל חיובנו לקדש את השם, כי עיקר מה שקדשנו השי"ת בתורתו ובמצותיו והבדילנו להיות לו לעם - כדי לקדשו וליראה ממנו, ראוי שיהיו מקדישיו קדושים, בשגם הכלים שעובדים בהם לפני השי"ת צריכים להיות קודש"**, ועוד שם (אות רכ"ט): **"המנבל את פיו כבד עון ונתעב ונאלח, וכו' כי חלל את קדש ישראל וכו', והנה הוא מחלל כלי השכל אשר הוא יקר מכל כלי חמדה, שנאמר וכלי יקר שפתי דעת"** ודוק היטב.

וראה נא ראה שמן השמים זימנו לו לרבינו חיים ׳ן עטר ז"ל שקולמוסו הטהור יכתוב **"ומצאתי לחסידי ישראל"**, כי אכן תוארו של רבינו יונה גירונדי ז"ל הוא **"החסיד"**, ורבותינו הקדמונים ז"ל קוראים לו בסתם **"החסיד"** כנודע, ולדוגמא תראה כן בשו"ת הרשב"א המיוחסות (סימן רפ"ד) שכך רבינו הרמב"ן ז"ל מכנה את רבינו יונה, וכן תלמידו הרשב"א בחידושי לנדה (ל"ו א'), ובפירוש רבינו יוסף יעבץ ז"ל למסכת אבות, ועיין לחיד"א ז"ל בשם הגדולים חלק גדולים (מערכת י' אות צ"ט) ודוק היטב. [אבל מה שבספר מדרש שמואל על מסכת אבות מביא משם **"החסיד"**, אין כוונתו לרבינו יונה גירונדי ז"ל, אלא לרבי יוסף יעבץ ז"ל ממגורשי ספרד צא וראה].

ועיין לגאון מהר"ם אלשיך ז"ל שמות (כ"ח ל"ה) שכה כתב: **"קל וחומר בן בנו של קל וחומר כי יקריב איש והוא בן בליעל מדבר אליו בטומאת שפתים, כי פיה שלחת ברעת נבלות הפה ותמאס, ומאין ולאין שמת לבך לדבר אליו ולומר לפניו הללויה בפה דובר נבלה, ואוי לה לאותה בושח כי תבוא בית ה' ולא נמנעת מהביא עביט מי רגלים במקדש מפני הכבוד השוכן שם, ואנה תולין את חרפתך, כי תהפוך כלי שרת העומד לשרת בו את קונן - לאחד מן הביבין, והלא על הפה שאדם שח בו שיחת חולין בושנו מאד להלל בו את ה', כמאמר האומר מי יתן והיו לי שתי פיות אחת לדבר בו צרכי ביתי ואחת לדבר בו עם קוני ומה גם עתה אשר בפה טמא יערוך לפניו יתברך לבקש רצון"**. והשווה עם האמור לעיל ודוק.

ובזמנינו זה נדפס פירוש רבינו אפרים ב"ר שמשון מבעלי התוספות על התורה, ומצאתי לו בראשית (י"ח א' דף ס"ד) שכתב: **"כל האמור בקרבן עולה נאמר במצות ברית מילה,**

העולה קדש קדשים וכו', העולה קיבול דמה בכלי שרת, כך המילה דמה מקבל בפיו שהוא כלי שרת שבו משבח לקב"ה", הרי ששורש הדברים כבר נזכר בדבריו ז"ל ודוק היטב.

ו. בענין קרבן התמיד

במדבר (כ"ח א'): "וידבר ה' אל משה לאמר: צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו: ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה', כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד: את הכבש אחד תעשה בבקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין: עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה לה': ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר לה'".

באן פרשת קרבן התמיד, ותמיד היית תמה על סדר הדברים כשהכתוב בא לומר סדר מנחת נסכים כך הוא אומר: ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין: עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה לה': ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר לה'".

ויש לי להבין מדוע נקבע פסוק "עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה לה'", תוך פרשת מנחת נסכים דקרבן התמיד, ולכאורה כך היה צריך לומר: ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין: ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר לה': עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה לה'".

וביותר תתחזק התמיהה כי ראיתי שאכן כך הדברים מפורשים בפרשת התמיד דימי המילואים בספר שמות (כ"ט ל"ח): "וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה שנים ליום תמיד: את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ועשרן סלת בלול בשמן כתית רבע ההין, ונסך רביעת ההין יין לכבש האחד: ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכה תעשה לה לריח ניחח אשה לה': עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל מועד לפני ה' אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם", הרי שבפסוק אחד כללו את מנחת הנסכים הסולת השמן והיין ככתוב: "ועשרן סלת בלול בשמן כתית רבע ההין, ונסך רביעת ההין יין לכבש האחד", וצ"ב.

ועכשיו ראיתי לגאון הנצי"ב ז"ל בפירושו היקר העמק דבר במדבר (שם פסוק ו'): "עולת תמיד העשויה בהר סיני, בפרשת תצוה לא כתיב כל זה, היינו משום שלא נצרך לפרש שיהיה חביב כעולת תמיד, אחר שעיקר הבאתו הוא לחביבות, מה שאין כן כאן הוצרך לפרש שיהיה חביב כעולת תמיד העשויה בהר סיני לפני חטא העגל, והקדים הכתוב זה המאמר לפני ונסכו רביעת ההין יין, באשר הוא טעם לדבר, שבשביל שהוא ערב להקב"ה כמו שבהר סיני, על כן צוה ונסכו רביעת וגו', דבלא זה אין טעם ליין, וכמו שאמר הנביא הושע (ט' ד') לא יסכו לה' יין ולא יערבו לו זבחים וגו' ודוק.

ז. בענין קרבן תמיד דבין הערביים שלא יהיה לעתיד לבוא

במדבר (כ"ח א'): "וידבר ה' אל משה לאמר, צו את בני ישראל ואמרת אלהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו, ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה', כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד, את הכבש אחד תעשה בבקר, ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין, עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה לה', ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר לה'".

יחזקאל (מ"ו י"ב): "וכי יעשה הנשיא נדבה עולה או שלמים נדבה לה' ופתח לו את השער הפנה קדים ועשה את עלתו ואת שלמיו כאשר יעשה ביום השבת ויצא וסגר את השער אחרי צאתו, וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה ליום לה' בבקר בבקר תעשה אתו, ומנחה תעשה עליו בבקר בבקר ששית האיפה ושמן שלישית ההין לרס את הסלת מנחה לה' חקות עולם תמיד, ועשו את הכבש ואת המנחה ואת השמן בבקר בבקר עולת תמיד".

והרד"ק ז"ל שם (פסוק י"ג) כתב: "וכבש בן שנתו תמים, זהו קרבן התמיד שעושים בכל יום, כמו שאמר בתורה את הכבש אחד תעשה בבקר, והמנחה אינה כמו שנזכר בתורה והנה יהיה בזה חידוש לעתיד, וקרבן הערב לא זכר, נראה שלא יעשה לעתיד אלא עולת הבקר".

ואליבא דהרד"ק ז"ל יוצא דשני חידושים ודברים חדשים יהיו לעתיד לבוא, הראשון ששיעור מנחת התמיד ישתנה, וכן לא יהיה קרבן תמיד דבין הערבים, ויש לי להבין מדוע לא העיר הרד"ק ז"ל דאיך יתכן כגון דא, והרי זאת התורה לא תהיה מוחלפת.

ועוד יש לי להבין הרי בספר יחזקאל שם מדובר בקרבנות **המילואים**, ומה זה ענין לקרבנות החובה, וכל לשון רבינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות מעשה הקרבנות (פ"ב ה"ד): "כל שיעורי הנסכים האמורין בספר יחזקאל, ומנין אותן הקרבנות, וסדרי העבודה הכתובים שם - כולם מילואים הן, ואין נוהגין לדורות, אלא הנביא צוה ופירש כיצד יהיו מקריבין המילואים עם חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי, וכשם שהקריבו הנשיאים בחנוכת המזבח דברים שאין כמותן לדורות, והקריבו בשבת, כך הנשיא מקריב חנוכתו בשבת לעתיד כאשר מפורש שם, וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי מלואים היו ואינן נוהגין לדורות, אבל דברים הנוהגים לדורות הם דברי תורה שפירשנו, כמו שהעתיקום מפי משה רבינו אין להוסיף עליהם ואין לגרוע".

ובתב במצודות דוד יחזקאל שם: "בבקר, בכל בקר יקריבו והיא עולת תמיד מבלי הפסק וכאומר הנה בשביל המילואים יוסיפו זה, אבל לא יגרעו ממה שאמרה התורה", וכזאת כתב הגאון מלבי"ם ז"ל שם: "ועשו, רוצה לומר ולא יבוטל הקרבת התמיד על ידי כבש שיביא לחינוך, כי בכל זה יעשו את הכבש, היינו כבש התמיד, ואת המנחה ואת השמן, כפי מצות התמיד, עשירית האיפה סולת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין, בבקר בבקר עולת תמיד, שיבא עולת תמיד כפי מצות התורה בכל בוקר, וכל שכן לא יתבטל תמיד של בין הערבים, הרי הנביא עצמו פירש

דבריו שכל זה יהיו למלואים, וקרבת חובת היום לא יתבטלו, ובודאי באו להוציא מפירוש הרד"ק, וכמו שהבאתי מדברי רבינו הרמב"ם ז"ל המפורשים. וצ"ב.

ולגאון בעל חות יאיר ז"ל בספרו מקור חיים על שלחן ערוך או"ח (ס"ס רל"ד דש"נ סע"ב) ראיתי שכתב: "ולא נתפשט מנהג של אמירת פרשת התמיד קודם אשרי מפני בספר יחזקאל [מ"ו י"ג כצ"ל] מוכח דלעתיד לבוא יתבטל תמיד של בין הערבים וכמו שכתב הרד"ק שם ז"ל, כן כתב בספר זכרון משה סימן י"ד עכ"ל.

ובעניותי תימה איך מוכח דלעתיד לבוא יתבטל תמיד של בין הערבים, ומדוע לא הביאו הרב זכרון משה [לרבי משה הלפרין נדפס בשנת ש"ע] הנ"ל והרב חות יאיר דברי הרמב"ם ז"ל שכתב להדיא שלא יתבטל מאומה כנ"ל.

ובספר אהבת יהונתן מהגאון רבי יהונתן אייבשיץ ז"ל (הפטר פרשת החודש דל"ז ע"ג) כתוב: "יחזקאל מ"ו: וכבש בן שנתו תמים תעשה עולה ליום לה' בבקר בבקר תעשה אתו, רבים מקשים למה לא נאמר גם כן תמיד של בין הערבים. ונראה דהנה תמיד של שחר מכפר על הרהורי הלב, ותמיד של בין הערבים על טעותו בגירסא שלמד בלילה דלא איברא לילה אלא לגירסא, אך לעתיד יקויים והיה לעת ערב יהיה אור, ולא יוצרכו לתמיד של בין הערבים רק לתמיד של שחר לכפר על הציצם בשכינה שזה יהיה חטאם לעתיד כנ"ל וק"ל".

ואני עני דברי קדשו בתרתי נעלמו ממני ולא הבינותי דברי קדשו ז"ל, חדא מה שכתב שתמיד של שחר מכפר על הרהורי הלב [דהיום], ותמיד של בין הערבים מכפר על טעות גירסה דהלילה כנ"ל, הנה בכל הנוסחאות במדרשים שלפנינו כתוב איפכא כמפורש במדרש תנחומא (פרשת פינחס סימן י"ג): "אמר רבי יהודה בר סימון מעולם לא לן אדם בירושלים ובידו עון, כיצד תמיד של שחר מכפר על עונות שנעשו בלילה תמיד של בין הערבים מכפר על עונות שנעשו ביום, מכל מקום לא לן אדם בירושלים ובידו עון שנאמר צדק ילין בה [צדיק ילין בה], הרי שתמיד דשחר מכפר על עבירות דלילה, ותמיד דבין הערבים מכפר על עבירות שביום וכן הוא במדרש תנחומא הקדום (פרשת פינחס ס"ב) ובהערות (שם אות נ"ד) ציין כל המקבילות ע"ש, וגם הנוסח שהביא בספר אהבת יהונתן הנ"ל אינו נזכר בשום מקום במדרש וצ"ב. [עתה ראיתי מה שכתב בפירוש מתנות כהונה על מדרש במדבר רבה הנ"ל שהביא גריסה הפוכה ואולי כך היתה הגירסה לפני בעל אהבת יהונתן].

ותו מה שכתב שלעתיד לבוא לא יוצרכו לתמיד של בין הערבים, זה כדברי הרד"ק ז"ל הנ"ל, וכבר כתבתי מה שצ"ע בדבר זה וכנ"ל.

ולגאון חיד"א ז"ל בספרו מדבר קדמות (מערכת ת' אות ג'): "לעתיד לבא לא יקריבו שני תמידין אלא תמיד אחד בבקר, כן כתב רד"ק בספר יחזקאל (מ"ו י"ב) בפסוק וכבש בן שנתו ע"ש, וכתב הגאון החסיד בעל מעשה רקח (סוף מסכת תמיד) שלכך קרא רבינו הקדוש המסכתא "תמיד" בלשון יחיד, לרמוז שלעתיד בבית שלישי לא יהיה כי אם תמיד אחד", ובעניותי נעלם ממני מדוע הני תרתי רברבי ז"ל קיבלו דברי הרד"ק ז"ל בשתיקה ולא עמדו במה שיש להבין בדברי קדשו וכדכתבינא לעיל וצ"ב.

והנאון מהרש"ם ז"ל בהגהותיו למסכת ביצה (ה' ב') כה כתב: "מאי טעמא מהרה יבנה המקדש ויאמרו וכו', נשאלתי מדברי הרד"ק יחזקאל (מ"ו י"ג כצ"ל) דלעתיד לבוא לא יקריבו תמיד של בין הערבים כלל. ויש לומר לפי מה שכתוב בירושלמי ותוספת יום טוב מעשר שני (פ"ה מ"ב) דבנין בית המקדש קודם מלכות בית דוד ויהי משעבוד למלכות ע"ש, ולפי זה אם כן יש לומר דבתחילה יקריבו גם תמיד של בין הערבים" עכ"ל.

והגם שדפח"ח, מכל מקום כבר נודע שענין זה אם בנין בית המקדש קודם למלכות בית דוד מכלל מחלוקת גדולה לא יצא והרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים (פי"א ה"א) כתב שכשיבוא מלך המשיח הוא שבונה המקדש ע"ש, ובס"ד הארכתי בזה בחיבורי פרי טוב (סימן ט"ו) וגם עיין שם (ס"ס י"ד), ונתבאר במקומו בס"ד. [ואולי מחלוקת רבותינו הרמב"ם והרד"ק דלעיל בהא נמי תליא, ועיין].

והעירוני לשו"ת באר משה ח"ז (סימן י"ז) שהאריך בזה עש"ב, ולא ידעתי מדוע נקט בפשיטות דברי הרד"ק ז"ל ע"ש, ולא הזכיר לדברי הרמב"ם ז"ל ולכל מה שכתבתי והבאתי בס"ד ואכמ"ל.

ח. בענין שמן כתיב בקרבן התמיד

במדבר (כ"ח ג'): "ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה", כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד, את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין, וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו, עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה, ובראשי חדשיכם תקריבו עלה לה' פרים בני בקר שנים, ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים, ושלשה עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשרנים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד."

ונתבארו כאן שלשה ענינים, הראשון סדר הקרבת קרבן התמיד שבכל יום, השני סדר קרבן מוסף שבת, והשלישי סדר קרבן מוסף ראש חודש, ונודע שבקרבנות שהם עולה יש עמם מנחת נסכים, ובס"ד נתעוררתי בדקדוק וגדול הוא אצלי, מדוע התורה הקדושה רק בקרבן עולת התמיד שבכל יום הדגישה במנחת הנסכים שהשמן יהיה שמן כתית, מה שאין כן גבי מוסף שבת, ומוסף ראש חודש התורה רק כתבה שעם קרבן העולה הקרב, יביאו במנחת נסכים שלו שמן, אבל לא הזכירה שיהיה שמן כתית, וכמפורש במקראות לעיל וצל"ע.

וראה נא ראה שגם בפרשת קרבן התמיד היומי הנזכר בפרשת המילואים בספר שמות (כ"ט ל"ח) התורה הדגישה ענין שמן כתית ככתוב שם: "וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה שנים ליום תמיד, את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, ועשרן סלת בלול בשמן כתית רבע ההין ונסך רביעת ההין יין לכבש האחד", והענין אומר דרשני ועיין.

ט. בענין כפרה האמורה בקרבנות המוספים

תמוז תשמ"ב

במדבר (כ"ח ט"ו): "ובראשי חדשיכם תקריבו וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת לה' וגו', וגם גבי יום הכפורים כתוב בו "שעיר עזים אחד חטאת" (כ"ט י"א), וכן גם בכל מוספי ימי חג סוכות כתוב: "ושעיר עזים אחד חטאת" (שם פרק כ"ט), והוא הדין לגבי שמיני עצרת (כ"ט ל"ח) כתוב: "ושעיר חטאת אחד".

ובם"ד נתעוררתי דלעומת זה במוסף דחג פסח כתוב: "ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם" (כ"ח כ"א), וכן במוסף דחג השבועות כתוב: "שעיר עזים אחד לכפר עליכם" (שם ל'), וגם במוסף דראש השנה כתוב: "ושעיר עזים אחד חטאת לכפר עליכם" (כ"ט ה') עיין במקראות, והדבר אומר דרשוני מה נשתנו זה מזה, שרק במוסף דפסח, שבועות, וראש השנה כתבה התורה "לכפר עליכם", אבל לא בשאר המוספים וכו"ל.

ומצאתי לגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק דבר שם (כ"ח ט"ו) שהרגיש בזה וכתב ליישב: "דאף על גב דעיקר החטאת באה לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, מכל מקום חטאת מכפרת גם על שאר עוונות הציבור שמצויים ברגלים משום שמחת יום טוב וכקידושין (פ"א א') סקבא דשתא ריגלא עיין שם, והרי חטאת מכפר נמי על עשה כזבחים (ו' ב'), והכי נמי מכפר על עוונות שאין מביאים קרבן, והשתא אתי שפיר דכתיב בראש חודש ויום הכיפורים "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'" ולא כתיב בהו "לכפר עליכם", דראש חודש ויום הכפורים אינו שמחה, ובסוכות מצוה דסוכה בקביעות אגוני ומצלי מיצר הרע כדאיתא בסוטה (כ"א א' כ"צ'), וכן בשמיני עצרת דשמחת הלילה הוא מן התורה הרי זאת מצוה ואגוני מגנא, מה שאין כן בשאר ימים טובים אין שמחת לילה מצוה ולא מגן" עד כאן תורף דבריו ודברי פי חכם חזן, ועוד עיין לו (שם פסוק כ"ב), ועוד שם (כ"ט י"א).

ועם שאני כדאי כלל, בעניוטי יש לי לעמוד קצת בדברותיו ז"ל, חדא דרש"י ז"ל בקידושין שם פירש: "סקבא דשתא ריגלא, ריעוע של ימות השנה ליחוד ועבירה ימות הרגל שיש קבוצת אנשים ונשים לשמוע דרשה ונותנים ונושאים זה עם זה", ופשט לשונו ז"ל מורה שמדובר בין בפסח בין בסוכות, ואין אומרים דמצות סוכה בקביעות מצילה מן היצר.

ובן הבינו רבותינו בעלי התוספות ז"ל שם (ד"ה סקבא) שאחר שהביאו כפירוש רש"י כתבו: "לכך נהגו להתענות לאחר פסח, ולאחר סוכות" עיין שם, ומבואר דאינם סוברים שיש הבדל בין סוכות לפסח, ובשניהם יש להתענות, ולא אמרו דמצות סוכה בקביעות אגוני מגנא, וכן מבואר בסוגיא בסוכה (נ"א ב') גבי תקון גדול תקנו שם דחיישי טובא לאיסור בסוכות ודוק. [וכן לגר"א ודעימיה ז"ל שמצוה יש באכילת מצה כל שבעה ולא אמרינן דאגוני מגנא מצות אכילת מצה בקביעות].

ומה שכתב הגאון הנצי"ב ז"ל דיום ראש חודש אינו בשמחה - בעניוטי צריך אני להבין, שבמסכת ברכות (מ"ט ס"ע"א) אמרו: "טעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חדשים

לעמו ישראל לזכרון, ולא ידענא אי אומר בה שמחה אי לא" עיין שם, ועל כל פנים אינו פשוט דראש חודש לא מקרי יום שמחה, ובספר יראים השלם (סימן רכ"ז) כתב בראש חודש אסור להתענות וחייב אדם **לשמחה בו** וכו', והא דאמרין בברכות (מ"ט ב') ראש חודש אי בעי לא אכיל באכילת פת קאמר, שבלא אכילת פת יכול **לשמחה באכילת בשר ושתיית יין**", עיין שם, ומפורש דסבירא ליה דראש חודש יום שמחה אקרי. ועיין טור או"ח (סימן ת"כ), ולגר"א ז"ל בספר אדרת אליהו הושע (ב' י"ג), ולגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספר רסיסי לילה (אות נ"ד ד"ה ומצאתי), ובספר גנזי חיים או"ח (סימן תי"ט) ודוק היטב. [ובשו"ת פני מבין או"ח (סימן רל"ה אות ד') כתב ביום טוב כתוב שמחה אבל בראש חודש לא כתיב **שמחה** וכו', עיין שם. ולא העיר לא מדברי התלמוד דברכות ולא מדברי היראים, וצ"ע, ויתכן שבספר יראים הקצר ליתא להאי לישנא וספר יראים השלם לא בא לידו, ועיין בדברי הרא"ש ז"ל ברכות שם (פ"ז סכ"ג), ובדברי בנו הטור או"ח (סימן קפ"ח), ועיין היטב במיוחס לרש"י תענית (ט"ו ב') ואכמ"ל].

ולדחות ולומר ראש חודש יום אחד או שנים ותו לא ולכן אין חוששים שמחמת השמחה יחטא, מה שאין כן בסוכות שהוא זמן ארוך שבעה ימים, ליתא דהא ראש השנה נמי יום אחד או שנים, ועיין לרמב"ן במלחמות ביצה (פרק א'), ואפילו הכי כתיב במוסף דראש השנה "לכפר עליכם", ודוק.

עוד יש לעמוד בהסבר הגאון הנצי"ב ז"ל מקרבן דראש השנה, שהרי לדעת הרבה מגאוני קמאי ז"ל ראש השנה **אינו** יום שמחה, ועיין מה שכתב המרדכי (ראש השנה סימן תש"ז וסימן תשכ"ב), ובפסקי הרא"ש ז"ל ראש השנה (ספ"ד), וטור או"ח (סימן תקצ"ז), ושלחן ערוך שם (סעיף א') ולמו"ז הגאון ז"ל בספר כף החיים שם, ולגאון מהר"י אסאד ז"ל בשו"ת יהודה יעלה או"ח (סימן קס"ג), ובס"ד הארכתי במקומו, ואפילו הכי כתוב במוסף דראש השנה לכפר עליכם, ועיין.

ומה שכתב הגאון הנצי"ב ז"ל שבשאר ימים טובים אין שמחת לילה וכו' - איני מבין אבל הרי איתא למצות והיתה אך שמח שנוהגת בכל יום טוב ומדוע היא לא תגן. [השאר חסר ולא נמצא, ועיין בחיבורי הדר יעקב ח"ב (סימן ל"א) וצרף לכאן].

מערכות

דבר שאינו מתכוין

רבא אם סובר דבר שאינו מתכוין מותר

ראיתי לרבינו הגאון חח"ם ז"ל בספר שדי חמד (מערכת ד' אות ל"ב) שכה כתב: "דבר שאינו מתכוין, האמורא רבא נראה דסבירא ליה מותר, דהא סבירא ליה מלאכה שאין צריך לגופה פטור עיין שבת (קמ"א סע"ב), ולפי דברי הרב המגיד משנה ריש הלכות שבת (פ"א ה"ז) מאן דסבירא ליה מלאכה שאין צריך לגופה פטור, כל שכן דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין מותר.

אך קשה שתוספות שבת (פ"א א' ד"ה אסור) כתבו דרבא סבירא ליה דבר שאינו מתכוין מותר והוכיחו כן מביצה (כ"ג א') ע"ש, וטפי הוי להו להכריח מזה [כאשר כתבת], דלהיא דביצה יש לדחות דמשמיה דרב נחמן אמר וליה לא סבירא ליה, ואי נמי דהא התם איכא לישנא דאמר רב נחמן לחודיה ע"ש, ועיין במלא הרועים (ערך דבר שאינו מתכוין אות י"ג) וצע"ק", עד כאן מספר שדי חמד.

ובעניו תמה אני על עצמי, דאין הכי נמי רבינו המגיד משנה אכן כן כתב, ועיין שלחן ערוך לגר"ז ז"ל (סימן ש"ב בקונטרס אחרון שם), וצמח צדק על מסכת שבת, מכל מקום ידוע **שהתוספות** עצמם לית להו דברי המגיד משנה ז"ל הנ"ל, ואביא דברי הגאון מוואלז'ין ז"ל בשו"ת תורת רפאל ח"א (הלכות שבת סימן ס"ז דס"ז ע"א): "ועיקר דברי הרב המגיד משנה שהסובר מלאכה שאין צריך לגופה פטור, כל שכן דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין מותר, אינם מוכרחים, דהא דרבי יהודה סובר דבר שאינו מכוין אסור בשבת אינו אלא

ביצה (כ"ג א'): "תנו רבנן איזהו קרוד ואיזהו קרצוף, קרוד קטנים ועושין חבורה, קרצוף גדולים ואין עושין חבורה, ושלש מחלוקות בדבר, רבי יהודה סבר דבר שאינו מתכוין אסור, מיהו קרוד קטנים ועושין חבורה, קרצוף גדולים ואין עושין חבורה, ולא גזרינן קרצוף אטו קרוד. ורבנן סברי נמי כרבי יהודה דבר שאינו מתכוין אסור, וגזרינן קרצוף אטו קרוד. ורבי אלעזר בן עזריה סבר לה כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוין מותר, ובין קרוד ובין קרצוף שרי.

אמר רבא אמר רב נחמן אמר שמואל, ואמרי לה אמר רב נחמן לחודיה, הלכה כרבי שמעון שהרי רבי אלעזר בן עזריה מודה לו. אמר ליה רבא לרב נחמן ולימא מר הלכה כרבי יהודה שהרי חכמים מודים לו, אמר ליה אנא כרבי שמעון סבירא לי, ועוד שהרי רבי אלעזר בן עזריה מודה לו" עד כאן.

ופירש רש"י ז"ל: "ושלש מחלוקות בדבר וכו', רבי יהודה סבר חבורה אף על פי שאין מתכוין לה אסור, מיהו הך חששא בקרוד איתא, הלכך אין מקרדין, אבל בקרצוף ליכא למיחש משום חבורה: ורבנן סברי נמי כרבי יהודה דבר שאין מתכוין אסור, ואין מקרדין, ומחמירי מיניה דגזרי קרצוף אטו קרוד: ורבי אלעזר בן עזריה סבר, הואיל ואין מתכוין לחבורה, אף על גב דזמנין דמתרמי שרי, הלכך, אפילו קרוד שרי: הלכה כרבי שמעון, דאמר גורר אדם מטה כסא וספסל, דדבר שאינו מתכוין מותר".

וראיתי לנכון להביא ולקבוע כאן מה שכתבתי לפני רבות בשנים בגליון השדי חמד דלעיל. [שנת תשמ"ב].

מה שדחה רבינו השדי חמד ז"ל ראיית התוספות מביצה שם, שיש לומר דרבא אמר כן בשם רב נחמן אבל רבא לדידיה לא סבירא ליה כן - בענייני כגון דא צריך לי עיון, כי אנחנו אומרים שכל שאמורא אומר בשם אמורא אחר גם הוא סובר כמותו, עד שיש אומרים דנחשבים כשתי דעות ועיין בזה בשדי חמד (מערכת י' כלל ד') ופאת השדי (מערכת ה' כלל כ"ט), ועוד שם (מערכת י' כלל א') ע"ש, ורק כשיש בתלמוד גילוי במפורש שאינו סובר כמותו, אזי אומרים שאמר בשמו אבל אינו סובר כמוהו, צא וראה שבספר מלוא הרועים שצין אליו בשדי חמד שם דחה רק באופן השני, ולא השתמש בטענה זו שכתב השדי מחד ודוק.

עוד נעלם ממני מדוע הגאונים מלא הרועים והשדי חמד ז"ל לא הזכירו דברי רבותינו הראשונים שבת (קמ"א א') שרבא סובר כרבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר עיין שם בתוספות, ותוספות רא"ש, וברשב"א, ובמיוחס לריטב"א שם, ועיין שבת (ק"א ב') עיין שם.

ודע כי ראיתי לרבינו הרי"ד ז"ל בפסקיו שבת שם, ובתוספותיו שם, שכתב שרבא סובר כרבי יהודה דדבר שאינו מתכוין אסור, ועיין היטב בדברי רבינו המאירי ז"ל שם, וצ"ב, עד כאן מגליון הספר, ועכשיו ראיתי מה שכתב בארוכה בשו"ת תורת רפאל ח"א (סימן צ"ו) עש"ב, וכתבתי עוד במקומו בס"ד.

מדרכנן, כמו שכתבו רש"י שבת (קכ"א א' ד"ה לפי תומו) והתוספות בשבת (מ"א ב' ד"ה מיחס), ואם כן אין ראייה מדבר שאינו מתכוין למלאכה שאינה צריכה וכו', וכבר הרגישו בזה האחרונים ז"ל, וכתבו דהמגיד משנה סובר דמאן דסבירא ליה דבר שאינו מתכוין אסור הוא מן התורה וחייב ע"ש, ואם כן לדעת רש"י והתוספות הנ"ל אינו מוכרח מדבר שאינו מתכוין למלאכה שאינה צריכה כמו שכתב הרב המגיד משנה, ועוד עיין שם בתורת רפאל (ס"ס מ' דס"ג רע"ג, וסימן צ"ו), עיין שם ודוק היטב. [ומה שרמזו לאחרונים - עיין פני יהושע כתובות (ה' ב' רש"י ד"ה את"ל), ועיין מלא הרועים (ערך דבר שאינו מתכוין אות ל"א) עיין שם ודוק].

ובשו"ת אבני נזר יו"ד (סימן שס"ו אות ט"ו) כתב: "דבר שאינו מתכוין בשבת למאן דאסר אינו אלא מדרכנן, דמדאורייתא פטור משום דלא הוא מלאכת מחשבת, כמו שכתבו התוספות בכמה מקומות, ואם כן אין ללמוד מזה לחייב במלאכה שאינה צריכה מן התורה, וצ"ע דברי הרב המגיד משנה הלכות שבת (פ"א ה"ז) עכ"ל".

גם הגה"ק משמלוי זצוק"ל הי"ד בהגהות אבן שלמה על ספר הראב"ן בסוף הספר (בהוספות מכתב יד דש"ל ע"א) כתב רש"י והתוספות חלוקים על הרב המגיד משנה, ועיין שו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן ט"ל ד"ה ומ"ש להוכיח), ובקובץ התורני "כרם שלמה" דבאבוב שנת תשמ"א (גליון טבת דף מ"ז), ועוד.

ובזה נתיישבו היטב דברות רבותינו בעלי התוספות ז"ל דאינהו לית להו ליסוד הרב מגיד משנה ודוק.

דוד המלך

מכתם אמר רבי יוחנן וכו', לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מן ותם לכל. דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול. דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו ועוד.

ועל זאת אמר רש"י שעם שרז"ל לא נמנענו לדרוש דרשה זו שנולד דוד מהול הן כשכתוב בפסוק "מכתם לדוד" והן כשכתוב "לדוד מכתם", מכל מקום לפי פשוטו - ולא לפי מדרשו - אין לדרוש דרשה זו אלא רק כשכתוב "לדוד מכתם" דייקא, שיש לפרש לדוד שהיה מן ותם דהינו שהיתה מכתו תמימה, אבל כשכתוב "מכתם לדוד" אין הדרשה נופלת יפה שנאמר מכה תמימה לדוד, זה ביאור דברי רש"י ז"ל לענ"ד.

וראיתי למעלת הרב היפ"ה הוא הגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו יפה תלמוד סוטה שם שכה כתב: "לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מן ותם לכל, דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול. והכי איתא בילקוט תהלים במזמור נ"ו (רמז תשע"ד) ע"ש.

ואבינו לרש"י בתהלים (ט"ז א') בפסוק מכתם לדוד, שכתב "אמרו רבותינו לדוד שהיה מן ותם שהיתה מכתו תמה שנולד מהול, ואין שיטת המקרא נופל על המדרש כאן, יש מזמור שנאמר בו לדוד מכתם, שם יש לפרש שיר זה לדוד שהיה מן ותם, אבל כאן שנאמר מכתם לדוד אין לפרשו כן עכ"ל.

ובנראה שרש"י לא ראה דבריהם דרבנן במקומם כי הם אמרום במזמור

תהלים (ט"ז א'): מכתם לדוד שמרני אל כי חסיתי בך".

ושם במדרש תהלים מכת": "מכתם לדוד. אית מרבנן דפתרין מן ותם, ואית דפתרין כמה כתם טוב".

ופירש רש"י ז"ל: "מכתם לדוד, אמרו רבותינו לדוד שהיה מן ותם שהיתה מכתו תמה שנולד מהול, ואין שיטת המקרא נופל על המדרש כאן, יש מזמור שנאמר בו לדוד מכתם [נ"ו א' נ"ז א' נ"ח א'], שם יש לפרש שיר זה לדוד שהיה מן ותם, אבל כאן שנאמר מכתם לדוד אין לפרשו כן, ואומר אני שהוא אחד מן שמות מיני נעימות הזמר וחילוק בנעימות השיר, דבר אחר מכתם לדוד לשון עטרה כמו כתם שמשמע דבר זה היה רגיל לומר דוד שמרני אל כי חסיתי בך והיה לו כעטרה שנאמר כצנה רצון תעטרנו".

וביאור דברי רש"י ז"ל שהוא ז"ל ידע דרבותינו ז"ל חכמי התלמוד המדרש, דורשים תיבת "מכתם" שדוד נולד מהול שהיתה מכתו תמימה, ורז"ל דורשים דרשה זו הן כשכתוב בתהלים "מכתם לדוד", כמו במדרש תהלים הנ"ל בראש דברינו, ועוד במדרש תהלים שם (פרק ט') י"ג מהולים נולדו ואחד מהם דוד שנאמר מכתם לדוד, וכיוצא בזה דרשו באבות דרבי נתן (פ"ב ה"ה), ובמדרש חופת אליהו המובא בספר אוצר מדרשים (דף קע"ח), ועיין ילקוט שמעוני על התורה (רמז ט"ז) ועוד.

והן כשכתוב בפסוק "לדוד מכתם" רז"ל דורשים כזאת שדוד נולד מהול שהיתה מכתו תמימה כמו במסכת סוטה (י' ב'): "היינו דכתיב למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד

גירסת רש"י ז"ל וגם לזה נתכוין רש"י במה שכתב: "מכתם לדוד, אמרו רבותינו לדוד שהיה מן ותם שהיתה מכתו תמה שנולד מהול" ודוק.

עוד כתב ביפה תלמוד שם: "וקצת קשה לרש"י תהלים (ס' א') על הפסוק מכתם לדוד, שכתב: ורבותינו דרשו על דוד שהיה מנהיג עצמו כמך ותם אפילו במלכותו, ואגדה אחרת שהיתה מכתו תמה שנולד מהול, ע"כ, דמאחר שכתב לעיל במזמור ט"ז [איך חזר לכתוב זה במזמור ס' שנאמר גם כן מכתם לדוד, ולא כתב זה במזמורים הקודמים נ"ו נ"ז נ"ח נ"ט שנאמר בהם לדוד מכתם, וגם תלי תניא בדלא תניא דדרשות אלו דרשו רבותינו במזמור נ"ו שנאמר לדוד מכתם כאמור ומדובר. ועיין להרב פתח עינים בחידושי לסוטה כאן (דק"א ע"א וע"ב), ובמה שכתבתי בספרי אבות הראש ח"א (פ"ב ד"ה דוד דק"ד ע"ד) ע"כ.

ואיני מבין והרי מה שכתוב בפירוש רש"י הנ"ל דמזמור ס' מצויין לפני דברים אלו **תוספת**, ובסיום הדברים כתוב סא"א, דהיינו שאין זה מדברי רש"י ז"ל אלא תוספת שהוסיף מאן דהוא בתוך פירוש רש"י ז"ל, ולכך סיים **סא"א**, דהיינו בספרים אחרים אינו, ואכן בפירוש רש"י תהלים הנדפס מכתב יד הנקרא בשם פרשנדא (דף נ"ו) ליאת לכל תוספת זו, ועיין בהערות שם.

וגם לא ידעתי מדוע הרב יפה תלמוד ז"ל לא הזכיר דברי רש"י בתהלים (נ"ח א') שאכן כן פירש שם ענין "מכתם לדוד" וכה כתב: "מכתם לדוד שם נעימות שיר" עכ"ל, הרי שרש"י הולך לשיטתו במזמור ט"ו הנ"ל שרק כשכתוב "לדוד מכתם" יש מקום לפרש שהיתה מכתו תמימה שנולד מהול, ולא

שנאמר לדוד מכתם, כמבואר לפנינו בסוטה שם ובילקוט, כנזכר.

והגם דבאבות דרבי נתן (פ"ב ה"ה) שם נאמר על מה שנאמר שם במזמור ט"ז מכתם לדוד שמרני אל וגו'. ידי מגה'ת שם שצריך להיות: שנאמר לדוד מכתם, שנאמר במזמורים נ"ו ז"ן נ"ח נ"ט, עד כאן דברי הרב היפ"ה ז"ל. **ובעניותי** איני מבין דבריו יפה, שנראה מדבריו שהבין שלעטרת המפרשים רש"י ז"ל נתחלפו לו דברי רבותינו ז"ל, שהם דרשו דרשתם שהיה מן ותם כשכתוב בפסוק "לדוד מכתם" כההיא דסוטה, ואילו רש"י ז"ל הביא בשמם שהם דרשו כן כשכתוב בפסוק "מכתם לדוד", ולכן אמר שכנראה רש"י לא ראה דבריהם דרבנן במקומם כי הם אמרום במזמור שנאמר לדוד מכתם, כנ"ל, אבל תמוה מאוד שרש"י ז"ל דכל רז לא אניס ליה בכל דברות רז"ל בתלמודים ובמדרשים והיה סוקר כל התורה כולה בסקירה אחת "שהיה רש"י אוצר בלום בהלכה ובאגדה" כהגדרת הרמב"ן ז"ל ## יעלם ממנו כדבר הזה, אתמהא.

אבל באמת נהפוך הוא שהרב יפה תלמוד לא ראה דברי חז"ל שאכן דרשו דרשתם זו לא רק כשכתוב "לדוד מכתם" אלא גם כשכתוב "מכתם לדוד" וכמו שהבאתי ממדרש תהלים פרק ט' ופרק ט"ו ועוד כנ"ל וכל זה ראתה יפה עין קדשו של רש"י ז"ל. [אלא שדרשתם בפרק ט"ו נמצאת רק במדרש תהלים הנדפס מכתב יד שהיה לפני רש"י ולא היה לפני הרב יפה תלמוד].

ולאור זאת חושבני שגם מה שהגיה הרב יפה תלמוד ז"ל דברי מסכת אבות דרבי נתן כנ"ל, אין צורך כלל להגיה ויש להשאיר הגירסה הישנה מכתם לדוד וכו', ולא לדוד מכתם, ובפשיטות יש לומר שכן היתה גם

תמיהות הרה"ג יפ"ה ז"ל, ועלו דברי רבינו הגדול רש"י יפה יפה ומשנתו שלמה וכסאו נקי זיע"א.

כשכתוב "מכתם לדוד" ולכך רש"י ז"ל רק פירש שם נעילות שיר כדלימדנו במזמור ט"ו, וכן כתב רד"ק תהלים (ד' א'), ובוזה נתיישבו כל

דוד המלך

ובזה נפתח פתח במאי דקמן" עיין שם שהאריך הרבה בזה.

ועם שאיני כדאי כלל, בעניותי תמה אני על עצמי, דבפשיטות יש לומר דאין הכי נמי הדרשות הללו דמכתם מך ותם שנולד מהול, וכן הדרשה מכתם שדוד בקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו, אינם שייכות כל עיקר לדרשה הראשונה דיונת אלם מכתם לדוד שדרשו על תמר, אלא כך מנהג רז"ל שכשמביאים הענין מביאים כולו, גם אותם דרשות שאינן שייכות לענין, וכתבתי במקומו בס"ד, ולכן בעניותי לא הבנתי דברי החיד"א במה ששאל מאי שאטייה הכא כנ"ל, דאכן לא שאטייה הכא, ולכאורה הוא מוכרח שהרי החיד"א ז"ל לא פירש לנו מאי שאטייה להצלת תמר הדרשה הנוספת שדרשו "דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו", ועיין.

מיהו אף לשיטת החיד"א ז"ל דכל הנהו דרשות שייכות לענין תמר, יש לומר שענין זה שהיה דוד נימול שייך שתמר ניצלה בזכות תורת דוד המלך ע"ה, ואינו "דבר מבחוץ" כדכתב החיד"א ז"ל, אלא הוא ענין בעצם הדבר, והוא שכל שהוא ערל ואינו מהול - אינו בר הכי להשיג התורה, כאומרם ז"ל להדיא במדרש תנחומא (פרשת משפטים ס"ה): "אמר לו [אדרינוס לעקילס] היה לך ללמוד תורה ולא לימול. אמר לו לעולם אם אין אדם

סוטה (י' ב'): "היינו דכתיב למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם, אמר רבי יוחנן משעה שנתרחקו סימניה [של תמר] נעשית כיונה אילמת. לדוד מכתם שיצא ממנה דוד שהיה מך ותם לכל. דבר אחר מכתם שהיתה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול. דבר אחר מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו".

ופירש רש"י ז"ל: "רחוקים, על עסקי הרחקה שנעשו סימניה רחוקים: לדוד מכתם, לאותה שהיתה ראויה ועומדת לצאת ממנה דוד: שהוא מך, עניו: ותם, תמים בדרכיו: מכתו תמה, מקום מילה שהוא ראוי למכה היה תם ושלם שלא הוצרך לחסרו: דבר אחר כשם שבקטנותו, קודם שמלך: כך בגדולתו, לאחר שמלך ולשון מכתם שהיתה תמה מכתו מתחלתו ועד סופו לא נחסר ענוותנותו ולא נשתנית".

וראיתי לגאון חיד"א ז"ל בספרו פתח עינים סוטה שם (ד"ה ואכתי) שכה כתב: "ואכתי פש גבן למאן דאמר שדוד נולד מהול וזהו שאמר מכתם מך ותם, מאי שאטייה הכא דדרשינן שתמר ניצולה בזכות דוד, אטו בשביל שנולד דוד מהול זה יועיל להצלת תמר, והלא מן השמים היה שנולד מהול ואינו מצוה פרטית שהיה עושה דוד המלך ע"ה כדי שתנצל תמר בעבור זה, ואם ניצולה בעבור צדקת ותורת דוד, אמאי הזכיר דבר מבחוץ שנולד מהול, ואפשר לחת טעם למה שנולד מהול

ולעשות ישראל וכו', אמר לו לך ולמד תורתן ואל תמול. אמר לו עקילס אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה, אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתוב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ולמי לבני ישראל, ועיין מה שהארכתי בזה בס"ד בחיבורי הדר יעקב ח"ד (סימן כ"ד), ובחיבורי עדות ביעקב ח"א (סימן מ"ג) עיין שם וצרף לכאן ודוק היטב.

נימול - אינו יכול ללמוד תורה, שנאמר מגיד דבריו ליעקב למי שהוא מל ביעקב, לא עשה כן לכל גוי משום שהם ערלים, חקיו זו תורה, ומשפטיו שלו הדינים שנאמר שם שם לו חוק ומשפט".

ובזאת הובא מדרש שמות רבה (פ"ל ס"ב): "מגיד דבריו ליעקב, חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, פעם אחת אמר לו עקילס לאדריינוס המלך רוצה אני להתגייר

דוד המלך

אין לו דמיון במקרא

רש"י תהלים (ל"א כ"ג), משלי (ד' י"ז) ואיוב (כ"א כ') עיין שם].

ואילו כאן על הפסוק כמה לך בשרי רש"י ז"ל שינה לשונו וכתב: "לשון תאוה ואין לו דמיון", והשמיט תיבת, במקרא, ואמר אותו עיר וקדיש זצ"ל שיש כאן רמז על דוד המלך שהיתה לו השתוקקות להשי"ת עצומה כל כך באופן שאין לו דמיון בעולם כלל" ודפח"ח.

והוסיף בספר הנ"ל שבפירוש נועם אליעזר על תהלים שם הביא משם אביו זצ"ל ביאור זה משם רבינו הקדוש אור שבעת הימים הבעל שם טוב זיע"א. ואמר לי תלמיד חכם עצום ורב שליט"א שכן איתא משם הרב הקדוש בעל בית אהרן מקרלין זצ"ל, ואני ראיתי בספר מקדש מעט על תהלים שם (דק"ד ע"ב) דהביא כן משם הרב הקדוש רבי אשר מסטאלין זצ"ל.

ולכאורה יש להעיר כי מצינו עוד בהרבה מקומות שרש"י ז"ל רק כותב "ואין לו דמיון" גרידא, ואינו כותב "ואין לו דמיון במקרא", כמו שתראה בפירוש רש"י ז"ל לספר

תהלים (ס"ג ב'): "אלהים אלי אתה, צמאה לך נפשי כמה לך בשרי, בארץ ציה ועיף בלי מים".

ופירש רש"י ז"ל: "אשחרך, אבקש ואדרוש לך כמו ושחרתני ואינני (איוב ד'), אם אתה תשחר אל אל (איוב ח'): צמאה לך נפשי, צמא ותאב אני לבוא אליך בבית תפילתך. כמה לך בשרי, לשון תאוה ואין לו דמיון: בארץ ציה, במדבר".

ובתב בספר אוסף מאמרים (מידות דף קכ"ג) משם חד עיר וקדיש גאון וצדיק זצ"ל מדרכו של רש"י ז"ל כשהוא רוצה לומר על תיבה מסויימת במקראות שהיא נדירה יאינה נמצאת בתנ"ך, כותב ואומר "ואין לו דמיון במקרא". [א"ה: כמו שתראה בפירוש רש"י בראשית (מ"א מ"ה, ומ"ט י"א), ושמות (ד' י"א, ול"א י'), וויקרא (י"ט כ'), וישעיה (א' כ"ב, וט' ח'), וי"א ט"ו), ואיכה (א' י"ד), ורות (ב' י"ד), ואיוב (ו' י'), ול"ג כ"ה) עיין שם, ורש"י יחזקאל (ה' א') כתב: "אין לו דמיון בתורה", וכן הוא בפירוש

וצריך לומר שכוונת אותו גאון וקדוש זצ"ל היתה לומר שכאן רש"י ז"ל בדוקא כתב אין לו דמיון, ולא כתב ואין לו דמיון במקרא כמו שכתב בשאר מקומות כנ"ל, כדי שנוכל לכוין בדבריו ז"ל כדברים הנ"ל שיש כאן רמז על דוד המלך שהיתה לו השתוקקות להשי"ת עצומה כל כך באופן שאין לו דמיון בעולם כלל, וא"ש ודוק היטב.

שופטים (ט"ז ט"ז), ושמואל א' (ד' י"ט, וט"ו ט'), ומלכים א' (י"ח מ"ו, וכ' כ"ז), וישעיה (מ"ד ח', ונ"ו י'), וירמיה (מ"ו ג', ונ" כ"ו), ויחזקאל (ט"ז מ', וכ"א כ', וכ"ג ט"ו), והושע (י"א ג', וי"ג ה'), ויואל (ב' ז'), ותהלים (כ"א ג'), ואיכה (ד' ח'), ועיין רש"י איוב (כ"א כ'), הרי שרש"י ז"ל בעוד **שבעה עשר** מקומות כותב "ואין לו דמיון", ולא כתב ואין לו דמיון במקרא וצ"ב.

דיבור

ללכא, ועיין פרי עץ חיים (שער הלולב פ"ג) וליקוטי תורה (פרשת אמור פרק כ"ג) ע"ש.

ובמאמר "פתח אליהו" שהקדמת ספר תיקוני זהר אמרו: "מלכות פה - תורה

שבעל פה קרינן לה", ואחר שזו בחינת האתרוג "פה", לכן מועיל הוא למי שלקוי בפיו שמגמגם או שאינו מדבר זה הנלע"ד וקצת.

ונודע בחכמת הגימטריא שפעמים הרבה המשבית והמבטל לחבירו ושהוא

העומד כנגדו - שווה עמו בגימטריא, כמו "משיח" שעולה בגימטריא "נחש", שמשבית הנחש ומבטלו הוא משיח, וכן "שלום" עולה בגימטריא "עשו" איש המלחמה ועוד הרבה.

ותראה שתיבת "אתרוג" עולה בגימטריא "כבד פה וכבד לשון אנכי", כי

האתרוג מבטל לזה וכנ"ל, וכן "אתרוג" בגימטריא "לא אפתח פי" וכנ"ל, ויש להאריך. "אתרג" עולה בגימטריא "שיוכל לדבר" ע"ה.

הנה שמעתי מהרבה שיש סגולה לילד קטן שאינו מדבר, או למי שמגמגם, שיאכל קליפת האתרוג ועל ידי זה יפתח פיו לדיבור, ורבים העידו שהוא דבר בדוק ומנוסה.

ועכשיו נמצא כתוב כן בספר, הוא ספר טעמי המנהגים (דף תקע"ו) משם ספר ילקוט משה: "סגולה מי שנתאלם וניטל ממנו כח הדיבור רח"ל ישים בפיו קליפת אתרוג ותראה פלאות".

ספר ילקוט משה זה לא ראיתי מימי ואיני יודע מי מחברו ועל אדני מה הוטבעה סגולה זו. [ולפי הנראה הכוונה לספר ילקוט משה לרבי משה דבש נדפס במונקאטש תרנ"ד, שראיתי מצויין שיש בו שער הסגולות והמעייין ידע].

ואמרתי לכתוב הנלע"ד בביאור סגולה זו, הנה אמרו רבותינו ז"ל בספר הזהר הקדוש ח"ג (דרנ"ו ע"א): "אתרוג מלכות, דומה

דיין בעל מום

תשמ"ח.

הימיני, איש אטר יד ימינו, וישלחו בני ישראל בידו מנחה לעגלון מלך מואב."

ופירש רש"י ז"ל (ד"ה אטר יד): "תרגם יונתן גבר גמיד יד ימיניה. וכל גמיד לשון ארמי הוא דבר כוון מחמת חולי, ריטריי"ט בלע"ז, ולא היה שולט ביד ימינו. ובלשון עברי אטר אטום כמו אל תאטר עלי באר פיה, אטום ביד ימינו שלא היה שולט בה, עד כאן. וכן פירש הרד"ק שם ובספר השורשים שלו (ערך אטר) כתב: "אטר, ואל תאטר עלי באר יפה (תהלים ס"ט ט"ז) ענינו אל תסתום, ומענינו נאמר איש אטר יד ימינו (שופטים ה"ל), כלומר סתום יד ימינו שאינו עושה בה דבר, והוא שמאלי".

ומבואר בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות ביאת מקדש (פרק ח') שאיטר מיקרי מום, ופסול לעבוד במקדש, שכתב כל המומים המיוחדים באדם תשעים, וזהו פרטן וכו' ושם (הלכה י"א) כתב וששה מומים בידם ומי שהוא אטר יד ימין" הרי שאיטר פסולו משום דהוי מום, ועיין רמב"ן חולין (צ"ב א') וריטב"א ור"ן שם.

וכבר האריכו גדולי בתראי ז"ל בענין זה דאיטר מיקרי מום, עיין שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא אה"ע (סימן קנ"ה וסימן קנ"ו), ושו"ת רבי עקיבא איגר ח"א (סימן קכ"ב), ושם ח"ב (סימן מ"ב), ושו"ת חתם סופר אה"ע ח"ב (סימן ע"א, וסימן צ"א, וסימן צ"ג), ושם יו"ד (סימן ד'), ובחידושי לוחלין (צ"ב ב') ועיין לו שם (כ"ד א'), ושו"ת שואל ומשיב מהדורה תנינא ח"א (סימן נ"ח) ועוד לו שם ח"ג (סימן קכ"ג), ושו"ת אחיעזר ח"ג (סימן כ'), ושו"ת באר משה ח"ב (סימן ב'), ועיין בספר אור שמח

כתב רבינו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות סנהדרין (פ"ב ה"ו): "כשם שבית דין מנוקין בצדק, כך צריכין להיות מנוקין מכל **מומי הגוף**, וצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה בעלי קומה, בעלי מראה, נבוני לחש, ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן".

ומרן ז"ל בכסף משנה כתב: "כשם שבית דין מנוקים וכו'. סנהדרין (דף ל"ו ע"ב) אהא דתנן ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה אמרו מאי טעמא דתני רב יוסף כשם שבית דין מנוקין בצדק, כך מנוקין מכל מום, אמר אמימר מאי קרא כולך יפה רעיתי ומום אין בך, ודילמא מום ממש, אלא אמר רב אחא אמר קרא והתיצבו שם עמך עמך בדומין לך, וכיון שהלכו להביא ראייה מפסוק אחר אלמא דקושטא הכי הוא דעל מום ממש קאמר שיהיו מנוקים מכל מום, ועוד דאמרינן במסכת יבמות (דף ק"א ע"ב) למעוטי סומין, מדתני רב יוסף נפקא דתני רב יוסף כשם שבית דין מנוקים בצדק כך מנוקים מכל מום".

והנה ריהוט לשון הרמב"ם ז"ל מראה דמום פוסל בדיינים אף בדיעבד, שהרי רק גבי תנאי דבעלי שיבה ובעלי קטמה וכו' כתב הרמב"ם שיש להשתדל וכו', משמע שגבי מומין הוא עיכובא, ועיין לחם משנה שם ואור שמח שם.

ונתעוררתי בס"ד כי בספר שופטים (ג' י') כתוב: "ויזעקו בני ישראל אל ה' ויקם ה' להם מושיע, את אהוד בן גרא בן

והוי כהוראת שעה ולא מצאו אחר טוב כאהוד
בן גרא, וכההיא שכתבו התוספות ביבמות (מ"ה
ב') ונדה (נ' א') גבי דבורה הנביאה שהיתה
שופטת לישראל היה זה על פי הדיבור ע"ש,
והוא הדין לגבי אהוד בן גרא וצע"ע, אבל
התוספות בשאר מקומות לא כתבו תירוץ זה
שהיה על פי הדיבור והשמיטו לו כמפורש
בתוספות גיטין (פ"ה ב') ובבא קמא (ט"ו א')
ועיין וכתבתי למזכרת.

הלכות יבום (פ"ד הי"ז), ובספר תורת הקודש
ח"ג (סימן כ"ד) ואכמ"ל.

ולבאורה לפי הפירוש שידו הימנית של אהוד
בן גרא היתה מכווצת וכמו משותקת
"שלא היה יכול לעשות בה דבר" כנ"ל, איך
נתמנה לשופט, והא בעינן מום אין כך וליכא,
ומום זה פוסל מלהיות דיין ושופט וכנ"ל.

ואולי אז הוי שעת סכנה ושעת הדחק שאני,

חידושי סוגיות

(כתובות ז' ב')

א. בענין חתימה בברכת אירוסין

[תרג' לשוני ס' ד]

סבר כיון דבלשון קדושה היא שהרי מזכיר בה על ידי חופה וקידושין כקידוש היום היא ודוק.

והר"ב צריך ביאור, דבשלמא בברכת אירוסין דמאי לברכת המצות נחא דאכן כולה ענין אחד ולכן אין לחתום בה, אבל טעמו של האומר שצריך לחתום בה כיון דמזכיר בה לשון קידושין לכאורה אינו מובן כלל, דמה בכך שמזכיר לשון קידושין [ע"י חופה וקידושין], אטו משום זה נהיתה ברכת אירוסין כברכת קידוש, ותו הלא מה שחותם בקידוש לאו משום שמזכיר בה לשון קדושה אלא מפני היות מטבע ברכה זו כולל כמה ענינים חדא מעלת ישראל שנבחרו וקבלו שבת, ותו מעלת השבת שהיא יום תחילה למקראי קודש וכו', וכמו שכתב רש"י ז"ל עצמו דהא דחתמינן בברכת קידוש הוא משום דיש בה הפסק ענין אחר וכנ"ל, ואם כן מה ענין זה לענין ברכת אירוסין דאף שמזכיר בה קידוש מכל מקום כל הענין אחד הוא וצ"ל ע.

וראיתי בשיטה מקובצת כתובות (שם ד"ה מאן דט"ל ע"ב) שהביא משם שיטה ישנה: "מאן דלא חתים מידי דהוה אברכת המצות, דהתם טעמא מאי משום הודאה, הא נמי הודאה היא, ומאן דחתים מידי דהוה אקידושא הא נמי ענין קידוש הוא, וכל ענין קידוש הדין הוא שיחתום בה" עכ"ל.

כתובות (ז' ב'): "ברכת אירוסין מאי מברך, רבין בר רב אדא ורבה בר רב אדא תרוויהו משמיה דרב יהודה אמרי בא"י אמ"ה אקב"ו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין, רב אחא בריה דרבא מסיים בה משמיה דרב יהודה בא"י מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין, מאן דלא חתים מידי דהוה אברכת פירות ואברכת מצות, ומאן דחתים בה מידי דהוה קידושא".

ופירש רש"י ז"ל: "אברכת פירות בורא פרי העץ וברכת מצות על השחיטה ועל המילה דכולה הודאה היא ואין הפסק בקשה בינתיים ולא בעיא חתימה כדאמר בפסחים (ק"ה רע"א) ברכת המצות טעמא מאי משום דהודאה היא הא נמי כולה הודאה היא: מידי דהוה אקידושא כיון דבלשון קדושה היא כקידוש היום חתימנן בה כי התם דבההיא חתימנן משום דיש בה הפסק כי הוא יום תחילה למקראי קודש", עד כאן הצעת הסוגיא.

ולפי שיטת רש"י ז"ל ביאור המחלוקת אם חותמים בברכת אירוסין, הוא, שלפי שיטת שאינם חותמים היינו טעמא כיון דברכת אירוסין כברכת הפירות דמאי דכולה ענין אחד וכל כי האי לא חתמינן, וחותמים רק כאשר מטבע הברכה כולל כמה ענינים כגון הודאה ובקשה, וכן כתב רש"י ז"ל פסחים (ק"ה רע"א) ע"ש, ומאן דאמר דבברכת אירוסין חותמים

והלברכה כזו נקרא בשם ברכה קצרה. ותו משום דברכת קידוש שיש בה ל' תיבות תקרא ברכה ארוכה וברכת אירוסין שיש בה כ"ח תיבות תקרא ברכה קצרה, אתמהא.

ותו מה שמצינו הוא או ברכה קצרה או ברכה ארוכה, אבל לא מצינו "ברכה בינונית" שהיא ארוכה וקצרה גם יחד, מה שאכן יש לפי ביאור התוספות. וכל זה צריך לי עיון.

ומצאתי לרבינו הריטב"א ז"ל בחידושו לכתובות שם (והובא בשיטה מקובצת שם) שאחר שהביא פירוש רש"י ז"ל דלעיל כתב: "ונכון הוא, דליכא לפרש מאן דלא חתים מידי דהוי אברכת פירות דהוי מטבע קצרה [הוא פירוש תוספות] דהא ודאי ברכת אירוסין מטבע ארוך חשוב דהא מסדרינן בה כמה מילי, ציווי עריות, ואיסור ארוסות, והיתר נשואות" עכ"ל. הרי שרבינו הריטב"א ז"ל שלל פירוש התוספות ופירש כרש"י, אבל גבי מי שהיה חותם בה דהוי כקידוש לא פירש לנו הריטב"א ז"ל מאומה, והדברים צריכים לי עיון.

ואם היתה לנו רשות לפרש היינו אומרים בס"ד, דהסבר מחלוקת האמוראים אם חותם בברכת אירוסין כך הוא, דהנה המעיין במטבע ברכת אירוסין יראה שהיא ברכה מיוחדת במינה, שהיא כוללת כמה ענינים "ציווי עריות, ואיסור ארוסות, והיתר נשואות", אבל כולם הם מענין לענין באותו ענין, ויש לפרש דבזה גופא נחלקו הנך אמוראי היכי לדיינו להאי ברכה, מאן דלא חתים קאמר דאחר דהיא מענין לענין באותו ענין, מיקריא חד ענין והוי כברכת פירות ומצוות ולכן אין לנו לחתום בה, (ולא דמי לברכת קידוש או יוצר אור ששם יש ענינים מחולפים וכדכתבו רש"י ורשב"ם פסחים ק"ה א'), ואילו החולק סבר דאחר דסוף סוף אינה כברכת הפירות והמצוות ששם רק

ובעניותי אף דבריו ז"ל לא זכיתי להבין, כי מדבריו יוצא דמין "גזרת הכתוב" הוא דבכל קידוש צריך לחתום, ואם גזירה היא נקבל, אבל טעמא לא ידעתי למה וצ"ע.

סוף דבר צריך אני רב להבין טעמו של רש"י ז"ל מדוע חותם בה מידי דהוה אקידושא, ובאמת כבר רבותינו בעלי התוספות (שם ד"ה מאן) חלקו על רש"י וכך כתבו: "ומה שפירש רש"י דמשום דבלשון קדושה היא חתמי בה כמו בקידושא - אינו נראה" עכ"ל. ואף שלא פירשו טעמם מדוע אין פירוש רש"י ז"ל נראה, נראה דהוא משום מאי דכתיבנא אנא בס"ד ודוק היטב.

והנה רבותינו בעלי התוספות (שם) פירשו פירוש אחר מרש"י ז"ל, דמאן דלא חתם בה בברכת אירוסין מידי דהוה אברכת פירות, היינו דכשם שמטבע ברכת פירות קצר ואין בו אריכות מילים כך גם ברכת אירוסין אינה ארוכה ואינה דומה לברכת קידוש דאריכא טפי, ומאן דסברי דצריך לחתום בה מידי דהוה אקידושא דכשם דהתם חתים בה משום דאריכה הכי נמי ברכת אירוסין אריכא ע"ש.

ולפי דברי התוספות ביאור הסוגיא כך הוא, דקיימא לן דברכה קצרה [כברכת פירות ומצוות] אין חותמים בה, וברכה ארוכה ואפילו כולה ענין אחד חותמים בה, כמו ברכת קידוש דשבת דארוכה היא [ל' תיבות לנוסח דילן בלא החתימה], ונחלקו האמוראים בגדר ברכת האירוסין אם היא בגדר ברכה קצרה ואין חותמים בה, או ברכה ארוכה וחותמים בה. כך ביאור הסוגיא אליבא דרבותינו בעלי התוספות ז"ל.

ואיני מבין והלא מטבע ברכת אירוסין כ"ח תיבות כמו שיספור הסופר תיבותיה

דינה כברכת קידוש דאית בה שני ענינים חלוקים ומברך וחותר, ובוזה נתפשטו כל הקמטים בס"ד, ודוק היטב כי קצרת.

ענין אחד גרידא אית בברכה, מה שאין כאן בברכת אירוסין יש בה כמה ענינים, והגם דנכון שהם מענין אחד מכל מקום כבר אי אפשר לדונה ולדמותה לברכת הפירות והמצוות, ולכן

ב. בענין פנים חדשות

[תרנן לשוני סי' ו]

לא עמדו כדכתיבנא בס"ד בשיטת רש"י ז"ל זו המחודשת, וצע"ע, וכתבתי למזכרת שנת תשל"ז.

מילואים.

מה שכתבתי לדייק מדברי רש"י ז"ל בכתובות (ד' ב') כנ"ל, מצאתי עכשיו לרב המאירי ז"ל כתובות שם שכה כתב: "פנים חדשות נחלקו בה המפרשים לכמה דעות, ואין בידנו להכריע, והוא שגדולי הרבנים (רש"י כנודע) מפרשים שלא היו שם אתמול אף על פי שכבר אכל שם באחד מן השבעה, הואיל והפסיק יום אחד בנתיים שלא אכל, ויש מפרשים שלא אכל כלל בחופה" וכו', והרי הבין דברי רש"י ז"ל כאשר כתבתי תלי"ת, ותתן אמת ליעקב, כן יעזרנו האל ב"ה תמיד לכיון לאמת אמן.

והעירני חכם אחד נ"י לדברי רבינו החתם סופר זצ"ל בחידושו לכתובות שם שכה כתב: "והוא שבאו פנים חדשות, ופירש רש"י והוא שבאו על המשתה פנים חדשות בכל יום שלא היו אתמול", מתחיל במשתה ומסיים ביום ואתמול, ומשמע דסבירא ליה כחולקים על הרא"ש ז"ל, וסבירא ליה דפנים חדשות מברכין עברו כל היום והלילה אפילו בכמה סעודות" עכ"ל.

כתובות (ד' סע"ב): "תנו רבנן מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה, אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות, מאי מברך וכו', רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו, מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו, ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא" וכו'.

והנה עיין לשון רש"י שם בכתובות: "והוא שבאו אל המשתה: פנים חדשות בכל יום שלא היו שם אתמול" עכ"ל.

ומדקדוק לשונו הטהור מבין אני דאם אותם אנשים כבר היו במשתה, אלא **שאתמול** לא היו, שפיר מיקרי פנים חדשות, דאי לאו הכי לא היה לו לרש"י ז"ל להוסיף תיבת אתמול, והיה לו רק לכתוב פנים חדשות בכל יום שלא היו שם ודוק היטב.

וצריך עיון וצריך בדיקה בחיבורי רבותינו וכעת לא איסתייעא מילתא, ורק עיינתי למשביר הגדול אשר כל בית ישראל עיניהם אליו נשואות הוא מרן ז"ל בחיבורו הגדול בית יוסף אה"ע (סימן ס"ב דצ"ה ע"א) וראיתי שהביא דברי רש"י הללו ושאר שיטות רבותינו הראשונים ז"ל בענין פנים חדשות, וכן רבינו הב"ח שם שקיל וטרי בהא, אך לא ידעתי מדוע